

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Економіки і управління

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

Магістр
Обліку

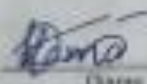
Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 071 Облік і оподаткування

на тему Організація обліку та контролю розрахункових операцій торговельних підприємств на прикладі ПП «Рекрафт», м. Хмельницький

ДРОО.23319.01.03.00

Виконав: студент 2 курсу, групи ОАм-23-1

Підпис

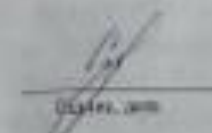
Н.С. Харин
Підпис, прізвище

Керівник
канд. екон. наук, доцент

Підпис, ім'я

Л.А. Богатчик
Підпис, прізвище

До захисту допускаю:
Зав. кафедри обліку, аудиту та оподаткування
канд. екон. наук, доцент

Підпис, ім'я

Л.В. Скоробогата
Підпис, прізвище

13 11 2024 р.

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *Економіки і управління*
 Кафедра *обліку, аудиту та оподаткування*
 Галузь знань *07 Управління та адміністрування*
 Спеціальність *071 Облік і оподаткування*

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 Скоробогата Л. В.

«26» 09 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (ДИПЛОМНУ) РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Харич Наталія Сергіївна

1. Тема дипломної роботи *Організація обліку та контролю розрахункових операцій торговельних підприємств на прикладі ПП «Рекрафт», м. Хмельницький*
керівник дипломної роботи *Балатчик Людмила Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент*
затверджена наказом по університету від «26» серпня 2024 року № 60 дод. № 17 денна
2. Строк подання студентом дипломної роботи *10.12.2024 року*
3. Вихідні дані до дипломної роботи: *завдання на виконання дипломної роботи, нормативно-правова база та інструктивні матеріали по темі дипломного дослідження, періодичні видання, навчальні посібники, науково-методичні видання викладачів кафедри, практичні матеріали з діяльності підприємства*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) *Вступ. 1 Теоретико-правові основи обліку і контролю розрахункових операцій торговельних підприємств. 2 Організація обліку і контролю розрахункових операцій на підприємстві. 3 Напрями покращення обліку та контролю розрахункових операцій на торговельних підприємствах. Висновки. Список джерел посилань. Додатки.*
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
 - 1 Основні техніко-економічні показники діяльності ПП «Рекрафт» у 2022-2023 роках.
 - 2 Підходи до трактування сутності поняття «розрахункові операції» у працях вітчизняних науковців.
 - 3 Нормативно-правові документи, які регламентують порядок організації обліку і контролю розрахункових операцій в Україні.
 - 4 Критерій визнання розрахункової операції для застосування РРО.
 - 5 Порівняльний аналіз можливостей РРО та ПРРО для реєстрації розрахункових операцій торговельних підприємств.
 - 6 Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ПП «Рекрафт».
 - 7 Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з постачальниками на підприємстві.
 - 8 Варіанти побудови системи внутрішнього контролю розрахунків на підприємствах з урахуванням вимог воєнного часу.
 - 9 Форми реалізації внутрішнього контролю розрахункових операцій на вітчизняних підприємствах.
 - 10 Види та періодичність проведення інвентаризації розрахункових операцій на підприємстві.
 - 11 Типи розрахункових операцій у сфері електронної комерції.
 - 12 Аналіз інструментів диверсифікації розрахункових операцій на підприємстві.

6 Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання 01.09.2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів дипломної роботи	Примітка
Затвердження теми дипломної роботи	01.09.2024	Виконано
Підбір та опрацювання літератури	15.09.2024	Виконано
Складання та затвердження плану дипломної роботи	21.09.2024	Виконано
Написання вступу до дипломної роботи	28.09.2024	Виконано
Вивчення теоретико-правових основ обліку і контролю розрахункових операцій торговельних підприємств, написання першого розділу дипломної роботи	09.10.2024	Виконано
Дослідження діючих підходів до організації обліку і контролю розрахункових операцій у ПП «Рекрафт», написання другого розділу дипломної роботи	23.10.2024	Виконано
Визначення напрямів покращення покращення обліку та контролю розрахункових операцій на торговельних підприємствах, написання третього розділу дипломної роботи	02.11.2024	Виконано
Узагальнення результатів дослідження та написання висновків до дипломної роботи	12.11.2024	Виконано
Оформлення списку використаної літератури та додатків до дипломної роботи	20.11.2024	Виконано
Перевірка оформлення дипломної роботи	02.12.2024	Виконано
Рецензування дипломної роботи	10.12.2024	Виконано

Студент

Н. С. Харни

Керівник роботи

Л. А. Богатчик

АНОТАЦІЯ

Студент Хариш Наталія Сергіївна

Керівник Богатчик Людмила Анатоліївна

Тема дипломної роботи: Організація обліку та контролю розрахункових операцій торговельних підприємств на прикладі ПП «Рекрафт», м. Хмельницький

Пояснювальна записка до роботи включає 89 сторінок, у тому числі містить 25 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 63 найменувань та 8 додатків.

Ключові слова: розрахункові операції, облік розрахункових операцій, облік і контроль дебіторської та кредиторської заборгованості, внутрішній контроль розрахункових операцій, дистанційні форми торгівлі, диверсифікація платіжних інструментів.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та контролю розрахункових операцій торговельних підприємств.

Об'єктом дослідження дипломної роботи стали первинні документи з обліку розрахунків з контрагентами, оборотно-сальдові відомості, акти звірок та інвентаризації розрахунків з дебіторами та кредиторами, фінансова звітність ПП «Рекрафт» за 2022-2023 роки.

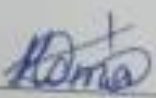
У першому розділі дипломної роботи розглянуто теоретико-правові основи обліку і контролю розрахункових операцій торговельних підприємств.

Другий розділ роботи присвячений вивченню діючих підходів до організації обліку і контролю розрахункових операцій у ПП «Рекрафт».

У третьому розділі визначено напрями покращення обліку та контролю розрахункових операцій на торговельних підприємствах.

На основі вивчення і узагальнення матеріалу зроблені відповідні висновки і пропозиції.

«20» 12 2024 року

 Н. С. Хариш

ЗМІСТ

Вступ С. 6

1 Теоретико-правові основи обліку і контролю розрахункових операцій торгівельних підприємств 9

1.1 Розрахункові операції підприємства як економічна категорія та об'єкт обліку і контролю 9

1.2 Нормативно-правове регулювання обліку і контролю розрахункових операцій 17

1.3 Особливості організації обліку розрахункових операцій на торгівельних підприємствах 25

2 Організація обліку і контролю розрахункових операцій на підприємстві 33

2.1 Характеристика діяльності ПП «Рекрафт» 33

2.2 Оцінка складових організації обліку розрахункових операцій на підприємстві 41

2.3 Контроль розрахункових операцій у ПП «Рекрафт» 50

3 Напрями покращення обліку та контролю розрахункових операцій на торгівельних підприємствах 58

3.1 Пропозиції щодо проведення інвентаризації розрахункових операцій у ПП «Рекрафт» 58

3.2 Рекомендації щодо порядку здійснення розрахункових операцій в умовах реалізації дистанційних форм торгівлі 65

3.3 Аналіз складових дотримання розрахунково-платіжної дисципліни та застосування диверсифікованих розрахункових інструментів на підприємстві 73

Висновки 79

Перелік джерел посилання 83

ДРОО.23319.01.03.00

№	Док.	Надрук	Підпис	Дата	Літера	Аркуш	Аркушів
Виконав	Ларин Н. С.		<i>[Signature]</i>	20.12			
Перевір.	Богачова Л. А.		<i>[Signature]</i>	20.12			
Н.контр.	Ченчик В.С.		<i>[Signature]</i>				
Відвер.	Сторобогатий Д.В.		<i>[Signature]</i>				

Організація обліку та контролю розрахункових операцій торгівельних підприємств на прикладі ПП «Рекрафт», м. Хмельницький

ХНУ, гр. 0Ам-23-1

Додаток А.1 Фінансова звітність ПП «Рекрафт» за 2022 рік	90
Додаток А.2 Фінансова звітність ПП «Рекрафт» за 2023 рік	92
Додаток Б Рахунки на оплату контрагентам підприємства	94
Додаток В Видаткові накладні ПП «Рекрафт»	96
Додаток Г Аналіз рахунку 311 підприємства за I квартал 2023 року	98
Додаток Д Оборотно-сальдові відомості ПП «Рекрафт» по рахунках 361, 3711, 631, 6811 за I квартал 2023 року.....	101
Додаток Е Банківська виписка підприємства за січень 2023 року	105
Додаток Ж Акт інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами	108
Додаток З Акт звірки взаєморозрахунків ПП «Рекрафт» з контрагентом	110

ВСТУП

Розрахункові операції є невід'ємною складовою функціонування підприємства та забезпечення його основних напрямів діяльності. Будь-які форми взаємодії з контрагентами чи контролюючими органами стають підставою для виникнення різних форм договірних правовідносин, результатом яких і стає виникнення розрахунків чи платежів. Аналіз підходів вітчизняних науковців до вивчення сутності дефініції «розрахункові операції» доводить важливість застосування комплексного підходу, який дозволяє врахувати економічну, правову та облікову природу поняття, та виявити його характерні риси.

Існування різноманітних варіантів тлумачення поняття «розрахунок» стає однією з причин прирівнювання його до операцій зі здійснення платежів і, як наслідок, приводить до суттєвого зниження ступеня інформативності даних бухгалтерського обліку. Виходячи з обумовленого, дослідники радять використовувати термін «розрахунки» для позначення процесу здійснення платежу та погашення зобов'язань лише у випадку, якщо маємо на увазі розрахунки з покупцями та замовниками. Водночас в усіх інших випадках дефініція «розрахунки» уособлює в собі часткове або повне погашення грошового зобов'язання.

Як інструмент правового регулювання, розрахункові відносини є частиною різноманітних відплатних майнових відносин, і незважаючи на те, що їх економічний зміст закладено в товарній складовій взаєморозрахунків, з позиції права вони є окремим елементом нормативного регулювання. Вивчення складових організації обліку розрахункових операцій є особливо актуальним для торгівельних підприємств, в яких відсутній процес виробництва, а прибуток формується як складова торгової націнки за рахунок діяльності з купівлі-продажу товарів на ринку.

Актуальні питання організації обліку і контролю розрахункових операцій торговельних підприємств були порушені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто відмітити роботи таких вчених, як: Бутинець Ф. Ф., Бурова Т. А., Волошина В. В., Височан О. С., Височан О. О., Гевчук А. В., Гудзь О. І., Мусійовська О. Б., Дутова Н. В., Іщук К. А., Лишиленко О. В., Лищенко О. Г., Бескота Г. М., Москалюк Г. О., Новицька Н. В., Паламаренко Ю. О., Пантелєєв В. П., Сніжко О. С., Подцерковний О. П., Проскуріна Н. М., Конєва А. В., Сахаров П. О., Талах Т. Я. та ін.

Незважаючи на глибину проведених досліджень та характер змістовних пропозицій, на нашу думку, потребують більш детального вивчення питання проведення інвентаризації розрахункових операцій на торговельних підприємствах, особливостей здійснення розрахункових операцій в умовах реалізації дистанційних форм торгівлі, аналіз складових дотримання розрахунково-платіжної дисципліни та застосування диверсифікованих розрахункових інструментів суб'єктом господарювання.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні теоретичних основ організації обліку і контролю розрахункових операцій торговельних підприємств, та практичному обґрунтуванні напрямів її покращення.

Для досягнення поставленої мети у дипломній роботі були сформовані та успішно вирішені такі завдання:

- розглянуто сутність розрахункових операцій підприємства як економічної категорії та об'єкту обліку і контролю;
- узагальнено складові нормативно-правового регулювання обліку і контролю розрахункових операцій;
- проаналізовано особливості організації обліку розрахункових операцій на торговельних підприємствах;
- досліджено діючі підходи до організації обліку і контролю розрахункових операцій у ПП «Рекрафт»;
- розроблено пропозиції щодо проведення інвентаризації розрахункових операцій у ПП «Рекрафт»;

- підготовлено рекомендації щодо порядку здійснення розрахункових операцій в умовах реалізації дистанційних форм торгівлі;

- проаналізовано складові дотримання розрахунково-платіжної дисципліни та застосування диверсифікованих розрахункових інструментів на підприємстві.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів організації обліку та контролю розрахункових операцій торговельних підприємств.

Об'єктом дослідження дипломної роботи стали первинні документи з обліку розрахункових операцій, оборотно-сальдові відомості, акти звірок та інвентаризацій, фінансова звітність ПП «Рекрафт» за 2022-2023 роки.

Основний зміст роботи викладений на 89 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі містить 25 таблиць, 5 рисунків. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел із 63 найменувань та 8 додатків.

1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Розрахункові операції підприємства як економічна категорія та об'єкт обліку і контролю

В процесі своєї діяльності всі підприємства ступають у взаємовідносини з контрагентами з приводу придбання сировини, реалізації товарів, надання (отримання) послуг, а також з контролюючими органами з приводу нарахування та перерахування податків, зборів чи інших видів обов'язкових платежів. Результатом такої взаємодії стає виникнення розрахункових операцій у суб'єктів господарювання, що знаходить відображення в обліковій системі у формі дебіторської чи кредиторської заборгованості, та розроблених з урахуванням специфіки діяльності підприємства методах і формах її погашення. Організація обліку розрахункових операцій є особливо актуальною для торгівельних підприємств, в яких відсутній процес виробництва, а прибуток формується як складова торгової націнки за рахунок діяльності з купівлі-продажу товарів на ринку.

Широке застосування терміну «розрахункові операції» при вивченні підприємства як відкритої соціально-економічної системи та важливого суб'єкта ринкових відносин обумовлює значний інтерес серед вітчизняних науковців до визначення його змістовних характеристик та правових умов функціонування. Відсутність єдності у формалізації поняття обумовлене, на думку Бурак І. О. [23], відсутністю визначення цього терміну в основоположних нормативно-правових документах, які регламентують порядок організації і ведення обліку в Україні, та широким його застосуванням для позначення характеру і форм взаємодії суб'єкта господарювання.

Підтримуємо науковця, що з правової точки зору поняття «розрахункові

операції» розкрито лише в Законі України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [8] (далі – Закон про РРО), відповідно до ст. 2 якого під розрахунковою операцією розглядають «приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг), видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу), а у разі застосування банківської платіжної картки – оформлення відповідного розрахункового документа щодо оплати в безготівковій формі товару (послуги) банком покупця або, у разі повернення товару (відмови від послуги), оформлення розрахункових документів щодо перерахування коштів у банк покупця» [8].

На думку Фоміної О. В., Семеніхіна М. В. [55], об'ємність і складність тлумачення категорії, а також наявність додаткових умов для позначення категорії суттєво ускладнили трактування сутності розрахункових операцій; також, на думку науковців, стало звичною практикою серед вітчизняних вчених використовувати поняття «розрахункові операції» в заголовках чи назвах публікацій, проте для основної частини матеріалу характерна їх заміна на споріднені чи близькі за розумінням терміни, наприклад, платежі, оплати, взаєморозрахунки тощо. Про це у своєму дослідженні відмічає і Пономаренко Н. М. [48], наголошуючи на тотожності понять «розрахунок» та «платіж», та зосереджує подальші наукові пошуки на вивченні форм реалізації розрахунків – готівкової і безготівкової.

Фоміна О. В., Семеніхіна М. В. у своїй роботі [55] порушили питання звуженості трактування поняття «розрахункові операції», що, на їх думку, характерне для більшості наведених авторських визначень вчених-економістів. Доводячи помилковість такого підходу, науковці також звертають увагу на недоліки навантаження дефініції у Законі про РРО:

1) важливість поняття «розрахункові операції» як облікової категорії та об'єкту оподаткування за рахунок громіздкого тлумачення не використовується з урахуванням всіх його особливостей у науковій літературі та підприємницькій практиці;

2) складність трактування дефініції і є однієї з причин т.зв. підміни понять, використання споріднених, але не ідентичних категорій;

3) спрощене визначення поняття «розрахункові операції» як об'єкту правового регулювання сприяло б більш повному задоволенню інформаційних потреб користувачів та зробило його більш вживаним серед науковців та практиків.

Для підтвердження чи спростування цієї тези у таблиці 1.1 наведемо підходи до змістовного наповнення дефініції «розрахункові операції», які зустрічаємо у працях вітчизняних дослідників.

Таблиця 1.1 – Підходи до трактування сутності поняття «розрахункові операції» у працях вітчизняних науковців

Автор	Трактування сутності поняття «розрахункові операції»
Фоміна О. В., Семеніхін М. В.	«розрахункові операції – факт здійснення оплати стороною, що має зобов'язання за товари, роботи чи послуги, у вигляді монетарних активів (готівки, електронних грошей, фіатних валют тощо) або криптовалюти іншій стороні, перед якою виникли такі зобов'язання, у формі та на умовах, що визнаються нормативно-правовим полем держави, в межах якої проводиться оплата» [55].
Бутинець Ф. Ф.	«розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами по операціях товарного і нетоварного характеру» [25].
Чацкіс Ю. Д., Лисюк О. М., Михайлова Т. П.	«розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг» [56].
Білик М. С., Загородній А. Г.	«грошові розрахунки (платежі) – процедури пред'явлення та задоволення у грошовій формі вимог та зобов'язань, що виникають під час здійснення господарської діяльності» [22].
Подцерковний О. П.	«розрахунки – грошові відносини, що виникають з приводу повного або часткового погашення боргу грошовими коштами (шляхом платежу) або будь-яким іншим чином – в тому числі послугою за послугу чи товаром за товар» [47].
Пантелєєв В. П., Сніжко О. С.	«розрахунок – це: 1) сплата грошей за зобов'язанням; 2) документ, складений на основі розрахунку» [45].
Безруких П. С.	«розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях» [26].

За результатами проведеного дослідження погоджуємось з думкою Фоміної О. В. та Семеніхіна М. В. [55] щодо існування у вітчизняній науковій думці відмінностей та підміни понять спорідненими визначеннями при вивченні категорії «розрахункові операції».

Підтримують науковців і Шот А. П. та Братух Д. Є. [61], наголошуючи, що існування різноманітних варіантів тлумачення поняття «розрахунок» стає однією з причин прирівнювання його до операцій зі здійснення платежів і, як наслідок, приводить до суттєвого зниження ступеня інформативності даних бухгалтерського обліку. Виходячи з обумовленого, дослідники радять використовувати термін «розрахунки» для позначення процесу здійснення платежу та погашення зобов'язань лише у випадку, якщо маємо на увазі розрахунки з покупцями та замовниками. Водночас в усіх інших випадках дефініція «розрахунки» уособлює в собі часткове або повне погашення грошового зобов'язання.

Аналіз праць вітчизняних науковців також доводить важливість застосування комплексного підходу до вивчення дефініції «розрахункові операції» та визначає необхідність врахування не лише його економічної, але й правової та облікової природи.

Любар О. О. у дослідженні [40] відмічає, що як інструмент правового регулювання, розрахункові відносини є частиною різноманітних відплатних майнових відносин, і незважаючи на те, що їх економічний зміст закладено в товарній складовій взаєморозрахунків, з позиції права вони є окремим елементом нормативного регулювання. Підхід науковця щодо відокремлення розрахункових відносин в окремий об'єкт правового регламентування обумовлений наступними твердженнями:

– по-перше, наявністю різноманітних фінансово-кредитних установ в якості посередників у взаєморозрахунках з контрагентами та контролюючими органами;

– по-друге, неспівпадання у часі моментів придбання (реалізації) та перерахунку грошових коштів обумовлює важливість вибору платіжних

інструментів для забезпечення договорів (угод), а також надання гарантійних забезпечень для кожної з сторін;

– по-третє, розрахунковим відносинам властивий яскраво виражений процедурний характер, адже механізм переказу коштів є однаковим для всіх видів зобов'язань, зокрема, цивільно-правових, адміністративних, бюджетних, податкових тощо.

Виходячи з обумовленого, з позиції права Любар О. О. [40] пропонує використовувати термін «розрахункові правовідносини» та розглядає їх передумови і підстави виникнення. Зокрема, під передумовами розрахункових правовідносин науковець розуміє відносини, завдяки яким вони виникають, зокрема, сюди належать система договірної регулювання, кредитні відносини, операції з купівлі-продажу валюти (для розрахунків в іноземній валюті) тощо. Натомість підставою для виникнення розрахункових відносин є складене розрахункове зобов'язання, в якому визначаються обраний суб'єктами господарювання спосіб та форма розрахунків.

Заслуговує на увагу підхід колективу авторів за ред. Бандурки О. М. та Гетманець О. П. [54], які зазначають, що розрахункові правовідносини виникатимуть кожного разу, коли у відповідності з чинним законодавством або підписаним договором з контрагентом встановлюється зобов'язання підприємства щодо здійснення грошового платежу. Підставою для виникнення такого платіжного зобов'язання є:

а) чинне податкове законодавство (нарахування і сплата податків, зборів, обов'язкових платежів);

б) рішення державних органів (наприклад, щодо сплати штрафних санкцій, пені тощо);

в) умови договорів (контрактів), якими встановлюються, наприклад, вимоги щодо перерахування грошової суми контрагенту в цивільно-правових зобов'язаннях, виплата заробітної плати працівникам у відповідності з умовами трудового договору та ін.

Розглядаючи «розрахункові операції» як облікову категорію,

Лісничка Т. В. [39] пропонує до їх складу відносити господарські операції суб'єктів господарювання, які передбачають різні умови та форми грошової компенсації (авансовий платіж, післяплата) контрагентам в рахунок отриманих від них (переданих їм) готової продукції, товарів, робіт, послуг, прав власності на акції, облігації, інші види цінних паперів, частини статутного капіталу чи інших видів активів підприємства.

Коваль С. В. [35] відмічає, що на вибір методики обліку безготівкових розрахунків із використанням платіжних вимог впливає саме предмет розрахунків, зокрема, ним може бути величина боргових зобов'язань за товарним кредитом, заборгованість перед бюджетом, митними органами, сума штрафних санкцій, нарахованої пені, розрахунки за претензіями та ін. Предмет розрахунків і визначає порядок застосування рахунків бухгалтерського обліку, наприклад, сума штрафних санкцій відображається в системі бухгалтерського обліку у складі витрат звітного періоду та як заборгованість перед контролюючими органами, авансовий платіж постачальнику – як дебіторська заборгованість, отримана сума авансу – як різновид кредиторської заборгованості.

В цілому, вітчизняні науковці одностайні в думці, що в системі бухгалтерського обліку розрахункові операції проявляють себе у формі дебіторської або кредиторської заборгованості з відповідним відображенням на рахунках бухгалтерського обліку та в системі фінансової звітності.

Різноманітність розрахункових операцій, які можуть виникати на підприємстві, обумовлює необхідність дослідження підходів до їх класифікації для цілей обліку і контролю. У працях вітчизняних науковців зустрічаємо різні підходи до групування розрахункових операцій, наприклад, підхід Черкасової С. О. [57] базується на групуванні розрахункових операцій залежно від суб'єкта взаємовідносин – юридичної чи фізичної особи, Любар О. О. [40], Шот А. П., Братух Д. Є. [61] виділяють класифікаційні ознаки залежно від особливостей відображення розрахунків на рахунках обліку, та їх впливу на організацію облікового процесу суб'єкта господарювання.

У таблиці 1.2 узагальнено найбільш поширені у вітчизняній практиці підходи до групування розрахункових операцій для цілей обліку і контролю (побудовано на підставі аналізу [40], [57], [61]).

Таблиця 1.2 – Класифікація розрахункових операцій для цілей обліку і контролю

Ознака класифікації	Види розрахункових операцій
Вид заборгованості, який виникає за результатами розрахунків із контрагентами та контролюючими органами	Дебіторська заборгованість; кредиторська заборгованість.
Спрямованість розрахунків	Внутрішні (всередині підприємства між його структурними підрозділами); зовнішні (з контрагентами та контролюючими органами).
Форма проведення розрахунків	Готівкові; безготівкова
Характер операцій, за якими проводяться розрахунки	Розрахунки за товарними операціями; розрахунки за нетоварними операціями
Суб'єкти розрахункових відносин – контрагенти	Розрахунки з постачальниками і підрядниками; розрахунки з покупцями та замовниками; розрахунки з різними дебіторами та кредиторами; розрахунки з бюджетом та позабюджетними фондами; розрахунки за кредитними операціями; розрахунки з персоналом; розрахунки з підзвітними особами; розрахунки з учасниками та засновниками; інші види розрахунків.
Терміни погашення	Довгострокові; короткострокові (поточні); поточна частина довгострокової заборгованості
Ймовірність погашення	Нормальна; сумнівна; безнадійна.
Строки платежу	Заборгованість, термін сплати якої не настав; прострочена заборгованість; відстрочена заборгованість
Забезпеченість розрахунків	Забезпечена (договір страхування, застава, гарантія, вексель); незабезпечена

Погоджуємось з Пономаренко Н. М. [48], що правильно зроблений на підприємстві вибір ефективних способів та форм розрахунків є ознакою фінансової стійкості суб'єкта господарювання, сприяє налагодженню конструктивних форм співпраці з контрагентами, забезпечує своєчасне перерахування сум нарахованих податків, зборів і платежів до бюджету, та в

кінцевому випадку здатне забезпечити зростання його прибутковості без залучення додаткових капіталовкладень. Виходячи з обумовленого, науковець пропонує проводити вибір способів і форм розрахунків з урахуванням таких критеріїв:

- надійність контрагента – оцінюється через його спроможність вчасно виконати зобов'язання та забезпечити розрахунок відповідно до встановлених договором термінів;

- контроль взаємодії – реалізується через належний налагодження різних форм взаємних перевірок своєчасності виконанням договірних зобов'язань;

- вибір зручних форм документообігу з контрагентами, які б дозволили оперативно отримувати інформацію щодо стану розрахунків та дотримання платіжної дисципліни, та в кінцевому випадку забезпечити зменшення трудомісткості розрахункових операцій.

В цілому, проведенні дослідження показали, що розрахункові операції є невід'ємною складовою функціонування підприємства та забезпечення його основних напрямів діяльності. Будь-які форми взаємодії з контрагентами чи контролюючими органами стають підставою для виникнення різних форм договірних правовідносин, результатом яких і стає виникнення розрахунків чи платежів. Аналіз підходів вітчизняних науковців до вивчення сутності дефініції «розрахункові операції» довело важливість застосування комплексного підходу, який дозволяє врахувати економічну, правову та облікову природу поняття, а також виявити його характерні риси.

У роботі відмічено відносну складність визначення терміну «розрахункові операції» відповідно до Закону про РРО, що може бути однією з причин бажання його спрощення у працях вітчизняних вчених-економістів. Встановлені підходи до класифікації розрахунків, на нашу думку, дозволяють краще визначити набір облікових інструментів для відображення таких операцій в обліку та звітності суб'єктів господарювання.

1.2 Нормативно-правове регулювання обліку і контролю розрахункових операцій

Організація обліку і контролю розрахункових операцій на підприємстві базується на великій кількості нормативно-правових документів, які регламентують способи і форми їх здійснення, визначають порядок документального оформлення та відображення на рахунках обліку і в звітності. Їх вивчення дозволяє побудувати дієву систему обліку розрахунків з контрагентами та контролюючими органами, обрати найбільш зручні платіжні інструменти для кожної із взаємодіючих сторін, сформувати дієву систему контролю за дотриманням платіжної дисципліни на підприємстві.

Традиційно вітчизняні науковці виділяють два рівні нормативного регулювання обліку – міжнародний та національний. Перелік вітчизняних суб'єктів господарювання, які відповідно до чинного законодавства зобов'язані складати фінансову звітність у відповідності з міжнародними стандартами, визначено у ст. 12¹ Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4], зокрема, до них належать «підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять суспільний інтерес, материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України» [4].

Всі інші суб'єкти господарювання самостійно приймають рішення щодо доцільності застосування міжнародних стандартів для складання фінансової звітності. Також потрібно пам'ятати, що у випадку прийняття рішення про складання звітності за МСФЗ, суб'єкт господарювання відповідно до п. 6 ст. 12¹ Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] також зобов'язаний вести облік у відповідності з МСБО.

Для покращення інформаційної якості дослідження пропонуємо перелік нормативно-правових документів, які регламентують порядок організації обліку і контролю розрахункових операцій в Україні, згрупувати за чотирма напрямками, які представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Нормативно-правові документи, які регламентують порядок організації обліку і контролю розрахункових операцій в Україні

Напрями регулювання	Нормативно-правові документи
Визначають складові правового регулювання, встановлюють порядок здійснення розрахункових операцій, регламентують види відповідальності за порушення платіжних умов	Податковий кодекс України; Господарський кодекс України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; закони України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», «Про платіжні послуги», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування» та ін.
Формують методологічні підходи до побудови обліку розрахункових операцій	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»; П(С)БО 11 «Зобов’язання»; П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»; П(С)БО 17 «Податок на прибуток»; П(С)БО 26 «Виплати працівникам», П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб’єкта малого підприємництва» та ін.
Встановлюють технологію ведення обліку розрахункових операцій	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування; Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку; Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку; Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні; Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»; постанова Кабінету Міністрів України «Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення»; Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань та ін.
Забезпечують внутрішню регламентацію обліку на підприємстві	Наказ про облікову політику, робочий план рахунків, внутрішні інструктивні нормативні документи з питань організації обліку розрахункових операцій на підприємстві

Перша група нормативних документів сформована із законів України, в яких визначено складові правового регулювання, встановлено порядок здійснення розрахункових операцій, а також види відповідальності за порушення платіжних умов. Наприклад, Податковий кодекс України [2] регулює методику визначення зобов'язань за розрахунками з податків, зборів та обов'язкових платежів, а також встановлює порядок та терміни їх перерахування до бюджету. В Господарському кодексі України [1] визначено правові основи регулювання господарських відносин, які виникають між суб'єктами господарювання, а також від взаємодії з іншими учасниками ринку в процесі організації і провадження господарської діяльності. Особливості нормативного регулювання порядку застосування реєстраторів розрахункових операцій, а також програмних реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, послуг та громадського харчування встановлені в Законі про РРО [8].

Проведені дослідження показують, що хоча наведені в першій групі нормативні документи прямо не регламентують порядок ведення обліку розрахункових операцій, проте вони здійснюють безпосередній вплив на визначення організаційних засад їх виникнення на підприємстві, та встановлюють передумови для проведення їх якісної оцінки.

Друга група нормативних документів спрямована на формування методологічних підходів до побудови обліку розрахункових операцій, і включає у своєму складі положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які регулюють порядок ведення окремих об'єктів бухгалтерського обліку. Оскільки, як було відмічено раніше, з позиції бухгалтерського обліку розрахункові операції знаходять своє відображення, перш за все, у величині дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання, при проведенні аналізу варто першочергову увагу приділити саме вивченню норм П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [9] і П(С)БО 11 «Зобов'язання» [10].

В П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначено методологію формування в бухгалтерському обліку інформації щодо розрахунків з дебіторами та встановлено особливості розкриття її у фінансовій звітності. На

нашу думку, на порядок ведення обліку розрахункових операцій на підприємстві особливий вплив вправляють наступні положення нормативного документу:

- встановлені підходи до оцінки та визнання дебіторської заборгованості активом підприємства (п. 5 нормативного документу);
- покладена в основу П(С)БО класифікація дебіторської заборгованості за строками її погашення для цілей обліку і складання звітності (пп. 6, 9, 12 нормативного документу);
- визначена методика розрахунку коефіцієнта сумнівності та формування резерву сумнівних боргів на підприємстві (п. 8 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [9]).

Норми П(С)БО 11 «Зобов'язання» [10] забезпечують формування інформації щодо методології ведення обліку зобов'язань підприємства та порядку її розкриття у фінансовій звітності. Вплив нормативного документу на порядок організації обліку розрахункових операцій полягає, перш за все, у встановлених підходах до визнання, оцінки та класифікації зобов'язань, а також порядку їх відображення на рахунках обліку, що дозволяє створити дієву систему контролю за своєчасністю здійснення розрахунків по кожному з видів заборгованості.

Методологія обліку окремих видів розрахункових операцій встановлена в інших правових актах, зокрема, це стосується таких нормативних документів, як П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»; П(С)БО 17 «Податок на прибуток»; П(С)БО 26 «Виплати працівникам», П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» та ін.

Як показано у таблиці 1.3, третя група правового регулювання складається з нормативних документів, які встановлюють технологію ведення обліку розрахункових операцій, та спрямовані на побудову дієвої системи організації їх обліку на підприємстві, здатної забезпечити формування повної та своєчасної інформації щодо здійснених розрахунків в розрізі кожного з видів зобов'язань. До цієї групи віднесено, перш за все, План рахунків

бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (далі – План рахунків) [14] та Інструкцію щодо його застосування [12], якими встановлено перелік рахунків, призначених для обліку заборгованості підприємства та її погашення.

Порядок документального оформлення розрахункових операцій на етапах первинного, поточного та підсумкового обліку визначені в Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [16], а також в Методичних рекомендаціях по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку [13]. Розглянуті нормативні документи встановлюють вимоги до формування документальних підстав для здійснення розрахункових операцій, зокрема, визначають перелік реквізитів первинних документів, реєстрів обліку, порядок їх складання та зберігання, а також затверджують вимоги до організації документообігу на підприємстві.

Оскільки, як показано у п. 1.1 дипломної роботи, розрахункові операції можуть проводитись в готівковій та безготівковій формах, до третьої групи правового регулювання також було віднесено Інструкцію про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті користувачів платіжних послуг [11], а також Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні [15]. Наведені документи визначають порядок організації обліку готівкових та безготівкових розрахункових операцій на підприємстві, встановлюють форми платіжних інструментів для забезпечення товарної кредиторської заборгованості, визначають порядок взаємовідносин з фінансово-кредитними установами та ін.

Відмітимо, що відповідно до п. 6 Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні [15], суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня незалежно від кількості платіжних документів: з іншими юридичними особами – на суму не більше 10 тис. грн., з фізичними особами – на суму до 50 тис. грн. При цьому кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, з якими проводяться готівкові розрахунки, протягом дня не обмежується. Відповідно до п. 8

нормативного документу [15], зазначені обмеження не стосуються:

- розрахунків підприємств з бюджетом та державними цільовими фондами;
- розрахунків з працівниками по заробітній платі;
- використання готівки, виданої на відрядження.

У всіх інших випадках розрахунки суб'єктами господарювання проводяться у безготівковій формі з використанням дозволених чинним законодавством платіжних інструментів.

Оскільки від величини дебіторської та кредиторської заборгованості залежить фінансова стійкість та рівень ліквідності суб'єкта господарювання, періодично проводять їх інвентаризацію. До основних нормативних документів, які регламентують порядок перевірки та встановлення дійсного стану розрахунків за зобов'язаннями на підприємстві, належать Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [42], а також постанова Кабінету Міністрів України «Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення» [20].

Відповідно до п. 5 нормативного документу [42], мета проведення інвентаризації полягає у забезпеченні достовірності даних обліку та фінансової звітності суб'єкта господарювання. Проводячи інвентаризацію активів і зобов'язань, перевірці підлягають підтвердження їх наявності, стану, відповідності критеріям визнання і оцінки. При цьому повинні бути підтверджені:

- фактична наявність активів, а також перевірка повноти відображення в обліку зобов'язань та коштів цільового фінансування;
- встановлення надлишків або нестачі активів за результатами зіставлення фактичної їх наявності із даними бухгалтерського обліку;
- виявлення активів, які в результаті експлуатації частково втратили свою споживчу властивість, або не використовуються у господарській діяльності підприємства;

– перевірка активів і зобов'язань на предмет їх відповідності критеріям визнання.

Четверта група правового регулювання розрахункових операцій складається з нормативних документів, які враховують специфіку діяльності суб'єкта господарювання та забезпечують внутрішню регламентацію даного об'єкту обліку на підприємстві. До таких підзаконних актів варто віднести Наказ про облікову політику, робочий план рахунків, внутрішні інструктивні нормативні документи з питань організації обліку розрахункових операцій на підприємстві.

У працях вітчизняних науковців зустрічаємо різні підходи щодо елементів облікової політики в частині відображення обліку розрахункових операцій. Наприклад, Шот А. П., Братух Д. Є. [61] звертають увагу на необхідність обов'язкового зазначення в додатках до Наказу про облікову політику переліку розроблених самостійно підприємством спеціалізованих форм первинних документів з обліку розрахунків, та визначенням порядку їх застосування на підприємстві.

Новицька Н. В. пропонує виділити ряд елементів обліку, які повинні бути наведені в розпорядчому документі про облікову політику в частині обліку розрахунків, та узагальнені в таблиці 1.4 (побудовано за [42]).

Відмітимо, що Новицька Н. В. [42] також до складу елементів облікової політики в частині обліку розрахункових операцій пропонує відносити порядок надання знижок покупцям. На нашу думку, ця операція більше стосується порядку організації роботи з контрагентами, та повинна бути висвітлена не стільки в Наказі про облікову політику суб'єкта господарювання, як у внутрішніх розпорядчих документах, які стосуються встановлення правил торгівлі, наприклад, для постійних покупців, при великих обсягах замовлень, оскільки варіативних особливостей обліку в даному випадку не буде, а лише виникають нові форми взаєморозрахунків та зміни умов оплати.

Таблиця 1.4 – Елементи облікової політики щодо обліку розрахункових операцій

Елементи облікової політики щодо розрахунків	Можливі варіанти обліку
Оцінка заборгованості	Відповідно до норм П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», оцінка поточної дебіторської заборгованості проводиться за чистою вартістю реалізації, яка розраховується як різниця первісної вартості та суми резерву сумнівних боргів [9]. За П(С)БО 11 «Зобов'язання», оцінка поточних зобов'язань проводиться за сумою погашення, тоді як для довгострокових зобов'язань, щодо яких нараховуються відсотки, використовується критерій теперішньої вартості на дату балансу [10].
Порядок віднесення заборгованості до складу сумнівних боргів	Науковець [42] пропонує до складу сумнівної відносити наступні види заборгованості: – не погашена в строки, визначені договірними умовами; – не забезпечена відповідними гарантіями; – по контрагенту порушено процедуру визнання його банкрутом.
Порядок, умови та терміни проведення інвентаризації розрахунків	П. 7 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [17] встановлено обов'язковість її проведення перед складанням річної фінансової звітності, при цьому обсяги, терміни та інструменти, які будуть використані для перевірки, обираються суб'єктом господарювання самостійно.
Порядок формування резерву сумнівної заборгованості	Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [9], керівництво підприємства обирає один з методів для формування резерву сумнівної заборгованості: визначення частки безнадійних боргів у величині чистого доходу; групування дебіторської заборгованості за строками непогашення; розрахунок середньої питомої ваги списаної протягом звітного періоду дебіторської заборгованості до суми дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду та її порівняння за період 3-5 років.
Порядок списання безнадійної дебіторської заборгованості	Суб'єкт господарювання самостійно встановлює критерії віднесення дебіторської заборгованості до складу безнадійної, та визначає строки і порядок її списання

Загалом, проведені дослідження показали, що чинне облікове законодавство підкріплене великою кількістю нормативних документів, які регулюють порядок організації та здійснення розрахункових операцій на

підприємстві, дозволяють обрати більш зручні форми платіжних інструментів, та здатні забезпечити високий рівень деталізації та повноту відображення в обліку і звітності інформації щодо розрахунків і платежів з контрагентами та контролюючими органами.

1.3 Особливості організації обліку розрахункових операцій на торговельних підприємствах

Торгівельна діяльність характеризується певними відмінностями в організації форм та методів взаємодії з контрагентами, які впливають на особливості обліку розрахункових операцій на підприємстві. Так, для даного виду підприємницької діяльності характерні формування прибутку як складової частини торгової націнки, наявність витрат обігу, швидкість обороту власних коштів та значна частка розрахункових операцій у складі бізнес-процесів суб'єкта господарювання. З метою контролю та перевірки стану розрахунково-платіжної дисципліни для торговельних підприємств було введено обов'язковість застосування реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО), порядок введення в дію та роботи з якими визначені в Законі про РРО [8].

На думку Патути М., Шматковської Т. [46], застосування РРО на підприємствах торгівлі є дієвим інструментом забезпечення прозорості розрахунків з контрагентами, та зменшує ризики не відображення в обліку частини виручки суб'єктів господарювання.

Обов'язок щодо застосування РРО чітко встановлений чинним законодавством для всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції як в готівковій, так і в безготівковій формі (із застосуванням електронних засобів платежу, жетонів, платіжних чеків тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського

харчування та послуг. Тобто у випадку, якщо підприємство здійснює платежі, які не підпадають під визначення «розрахункова операція», воно звільняється від застосування РРО. Критерії визнання розрахункової операції наведені у таблиці 1.5 (побудовано за Законом про РРО [8]).

Таблиця 1.5 – Критерії визнання розрахункової операції для застосування РРО

Критерій	Варіанти критерію	Зміст критерію	Нормативний документ
Форма проведення безготівкових розрахунків	Готівкова	Приймання від покупця готівкових коштів за місцем реалізації товарів (надання послуг)	Абз. 6 ст. 2 Закону про РРО [8]
		Видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу)	
	Безготівкова	Приймання від покупця платіжних чеків, платіжних карток, жетонів за місцем реалізації товарів (надання послуг)	Абз. 6 ст. 2 Закону про РРО [8]
		За умови повернення товарів (відмови від надання послуги) здійснюється оформлення розрахункових документів щодо перерахування грошових коштів на рахунок покупця (через застосування банківської платіжної картки)	
Місце проведення розрахункових операцій розрахунків		Місце, в якому продавець проводить розрахунки з покупцем за продані йому товари (надані послуги)	Абз. 34 ст. 2 Закону про РРО [8]
		Місце, в якому покупець отримує попередньо оплачені ним товари (послуги) із застосуванням платіжних інструментів	
Суб'єкти еквайрингу	Продавець	Суб'єкт господарювання, який відповідно до умов договору з еквайром приймає до обслуговування платіжні інструменти для здійснення оплати вартості товарів, послуг (п. 89)	Ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» [7]
	Еквайр (надавач платіжних послуг)	Фінансово-кредитна установа, яка відповідно до умов договору з суб'єктом господарювання надає послугу еквайрингу платіжних інструментів (п. 11)	

Проведені дослідження показують, що традиційно фахівці-практики відповідно до вимог чинного законодавства виділяють три критерії визнання

розрахункової операції для застосування РРО, і у випадку їх недотримання мова може йти про проведення розрахунків без використання цього платіжного засобу. Наприклад, не відносяться до розрахункових операцій і проводяться без застосування РРО розрахунки за товари (послуги) шляхом перерахування коштів з розрахункового рахунку на розрахунковий рахунок (тобто за ІВАН-реквізитами), безпосереднє внесення готівки через касу банку з метою її подальшого перерахування на розрахунковий рахунок, або платіжний термінал, який належить банківській установі. Водночас оплата покупцем товару (послуги) з використанням реквізитів електронного платіжного засобу продавця (включаючи реквізити платіжної картки) відповідно до Закону про РРО є розрахунковою, і потребує проведення через реєстратор розрахункових операцій.

Хочемо звернути увагу, що застосування РРО не є обов'язковим, якщо підприємець продає товар виключно на умовах після оплати, але доставка таких товарів проводиться кур'єрською службою. Дійсно, у цьому випадку дії продавця не мають ознак розрахункової операції, адже в момент отримання товару його оплата була проведена у поштовому відділенні.

Варто розглянути особливості застосування РРО у випадку, якщо відправка товарів покупцеві проводиться із залученням сторонньої транспортної організації. Так, за цих умов може виникати дві протилежні ситуації, зокрема, якщо експедитор не є учасником договірних відносин з купівлі-продажу товару, не передає права власності на нього і не бере участі в розрахункових операціях, то фіскальний касовий чек повинен бути сформований продавцем до відправки і вкладений у коробку з товаром, тобто дана ситуація відповідає всіх критеріям визнання розрахункових операцій.

З іншої сторони, якщо умовами договору поставки товару передбачено залучення послуг кур'єра, то саме на нього переносяться функції отримання оплати і видачі розрахункового документу при передачі відправлення покупцю. Відповідно, у цьому випадку застосування РРО продавцем не є обов'язковим, а в коробку з товаром вкладається лише видаткова накладна.

На практиці у суб'єктів господарювання можуть виникати й інші ситуації, але підхід щодо оцінки їх проведення з використання РРО залишається незмінним, і полягає в дотриманні критеріїв визнання розрахункової операції відповідно до таблиці 1.5.

Ст. 9 Закону про РРО визначено перелік господарських ситуацій, щодо яких торговельні підприємства не застосовують РРО, зокрема, при:

1) здійсненні торгівлі продукцією власного виробництва за умови, якщо розрахунки за неї проводяться у касах підприємств-виробників з оформленням прибуткових та видаткових касових ордерів, а також видачею квитанцій;

2) продажу проїзних чи перевізних документів на залізничному (крім приміського) та авіаційному транспорті за умови оформлення розрахункових і звітних документів, а також на автомобільному транспорті з видачею квитків із нанесеними на них друкарським способом серією, номером та номінальною вартістю;

3) продажу товарів (наданні послуг) платниками єдиного податку – ФОП, які не застосовують РРО відповідно до вимог Податкового кодексу України;

4) продажу води, молока, квасу, олії та живої риби з автоцистерн, бочок чи бідонів; страв та безалкогольних напоїв в їдальнях загальноосвітніх навчальних закладів, а також професійно-технічних навчальних закладів під час навчального процесу;

5) умови, що в місці отримання товарів розрахункові операції у готівковій формі не проводяться (склади, місця зберігання товарів, оптова торгівля тощо);

6) здійсненні розрахунків за послуги за умови, якщо вони проводяться виключно за допомогою банківських дистанційних інструментів або сервісів для переказу грошових коштів.

Законом про РРО передбачено для проведення розрахункових операцій на підприємствах торгівлі використовувати реєстратори розрахункових операцій або як альтернативу – програмні реєстратори розрахункових операцій (далі – ПРРО), їх порівняння проведено у таблиці 1.6 (побудовано за [46].)

Таблиця 1.6 – Порівняльний аналіз можливостей РРО та ПРРО для реєстрації розрахункових операцій торговельних підприємств

Реєстратор розрахунковий операцій	Програмний реєстратор розрахункових операцій
1	2
Визначення відповідно до Закону про РРО	
«пристрій або програмно-технічний комплекс, в якому реалізовані фіскальні функції і який призначений для реєстрації розрахункових операцій ...» [8]	«програмний або програмно-технічний комплекс у вигляді технологічного та/або програмного рішення, що використовується на будь-якому пристрої та в якому фіскальні функції реалізовані через фіскальний сервер контролюючого органу ...» [8]
Умови придбання	
За власні кошти торговельного підприємства	Контролюючий орган забезпечує безкоштовне програмне рішення.
Принципи роботи у разі виходу з ладу РРО або відсутності електроенергії	
Якщо вихід з ладу РРО пов'язаний з потребою здійснення його ремонту або тимчасовим (до 7 робочих днів) відключенням електроенергії, то проведення розрахункових операцій здійснюється одним із способів: а) із використанням книги обліку розрахункових операцій та розрахункової книжки; б) із застосуванням належним чином зареєстрованого резервного РРО.	На час відсутності зв'язку між ПРРО та фіскальним сервером органів фіскальної служби розрахункових операцій проводяться в режимі оф-лайн, проте такий режим не може тривати більше 36 годин підряд або не більше 168 год. на місяць. За умови виходу ПРРО з ладу до усунення несправностей проведення розрахункових операцій не здійснюється, проте у випадку наявності на підприємстві зареєстрованого резервного РРО ним можна користуватись.
Z-звіти (фіскальний звітний чек)	
У разі здійснення розрахункових операцій фіскальні звітні чеки друкуються щоденно в РРО (виняток стосується лише автоматів з продажу товарів (послуг)).	Щоденно засобами ПРРО створюються фіскальні звітні чеки в електронній формі. Відмітимо, що в кінці робочого дня Z-звіти генеруються автоматично, це передбачено можливостями програми
Касовий чек	
Надається покупцям у паперовому вигляді, крім того, деякі види РРО можуть одночасно забезпечити надсилання чеків шляхом SMS-повідомлень або на електронну пошту	Доступні варіанти видачі як паперового, так і електронного чеків, причому останній може бути надісланий в pdf-форматі або у форматі QR-коду покупцю на його електронну пошту, в месенджери тощо.

Кінець таблиці 1.6

1	2
Порядок та умови реєстрації РРО / ПРРО	
<p>Суб'єкт господарювання подає заяву на реєстрацію РРО до податкового органу за основним місцем обліку. Надання дозволу на реєстрації РРО здійснюється у випадку відсутності підстав для відмови в реєстрації. Протягом трьох робочих днів з дати надсилання довідки про резервування фіскального номера підприємство зобов'язане забезпечити переведення РРО у фіскальний режим роботи. Також для завершення процедури реєстрації РРО суб'єкт господарювання до закінчення терміну дії довідки про резервування фіскального номера надає органам ДПС копію довідки про опломбування РРО та акт введення його в експлуатацію</p>	<p>Після того, як суб'єкт господарювання скачає з сайту ДПС безкоштовне програмне забезпечення для обліку розрахункових операцій, йому необхідно буде його зареєструвати. Реєстрація ПРРО здійснюється підприємством в електронному вигляді через Єдине вікно подання звітності. Таким самим чином суб'єкт господарювання подає форму 1-ПРРО, яка містить інформацією про користувача даного ПРРО, у відповідь отримує присвоєний фіскальний номер ПРРО та повідомлення про його включення його до відповідної бази даних. Відмітимо, що при реєстрації на кожен ПРРО буде надано набір фіскальних номерів, які потім в наскрізному форматі будуть присвоюватись кожному чеку по мірі їх видачі в режимі оф-лайн</p>

Загалом, проведені дослідження дозволили отримати уявлення щодо особливостей роботи з класичним РРО та його програмним аналогом. Суб'єкти господарювання на свій вибір залежно від умов та здійснення торгівлі та товарного асортименту обирають більш зручний для себе варіант співпраці з контролюючими органами щодо реєстрації розрахункових операцій. Проте варто наголосити, що Законом про РРО введені обмеження чи навіть заборона щодо застосування ПРРО для деяких видів торгівельної діяльності, наприклад, відповідно до абз. 2 п. 1 ст. 3 Закону про РРО не дозволяється використовувати ПРРО при оптовій або роздрібній торгівлі пальним.

З позиції вартісного підходу беззаперечною є перевага саме ПРРО, адже програмне забезпечення може бути встановлене на будь-який електронний пристрій (планшет, ноутбук, телефон), який здатний забезпечити безперебійний доступ до мережі Internet, та зручний для використання при

реалізації товарів чи наданні послуг. В іншому випадку суб'єкт господарювання обирає для себе зручний варіант класичного РРО залежно від його функціональних можливостей та вимог до програмного продукту. Чинним законодавством передбачена можливість вибору одного з варіантів РРО, які проаналізовані у таблиці 1.7 (складено за [8], [34]).

Таблиця 1.7 – Види реєстраторів розрахункових операцій, які можуть бути застосовані на підприємстві

Вид РРО	Характеристики РРО
Електронний контрольний-касовий апарат	РРО, робота якого крім виконання основних функцій спрямована на додаткове забезпечення попереднього програмування назви і ціни товарів (послуг), а також облік їх кількості, друк розрахункових та інших звітних документів. Також до електронних контрольних-касових апаратів відносяться торговельні автомати або інше подібне устаткування, призначення якого полягає у здійсненні операцій з продажу товарів (послуг) без видачі покупцю чека або іншого звітного документа за готівкові кошти чи їх замітники (картки платіжних систем, жетони тощо), без участі фізичної особи, яка контролює безпосередньо здійснення оплати таких товарів (послуг)
Електронний контрольний-касовий реєстратор	РРО, який додатково до основних функцій забезпечує статистику обліку кількості реалізованих товарів (послуг) найменування, друкування розрахункових та інших звітних документів
Вбудований електронний контрольний-касовий реєстратор	РРО, призначення якого полягає у забезпеченні реалізації фіскальних функцій як складової частини програмно-технічного комплексу самообслуговування, або використовується для автоматів з продажу товарів (послуг)
Комп'ютерно-касова система	РРО, виконаний із застосуванням комп'ютерних засобів, який додатково до основних функцій виконує ряд технологічних операцій, які передбачені його застосування, та дозволяє друкувати різні види розрахункових й інших звітних документів
Електронний таксометр	РРО, який додатково до основних функцій забезпечує попереднє програмування тарифів за проїзд, а також дозволяє вести облік вартості наданих послуг з перевезень пасажирів
Автомат з продажу товарів (послуг)	РРО, діяльність якого в автоматичному режимі спрямована на здійснення видачі (надання) товарів (послуг) за готівкові кошти або із застосуванням платіжних інструментів, забезпечує відповідний облік їх кількості та вартості, та формує контрольну стрічку в електронному вигляді

Загалом, проведенні дослідження показали, що значна кількість розрахункових операцій, які супроводжують діяльність торгівельних підприємств на етапі придбання та реалізації товарів чи надання послуг, обумовлює посилення контролю з боку держави за достовірністю їх здійснення та повнотою відображення в обліку. Реалізація такої форми контролю знайшла відображення у застосуванні РРО та ПРРО, які були створені первісно для виконання фіскальних функцій, але в процесі еволюції їх можливості суттєво розширились, та стали більш адаптованими відповідно до потреб бухгалтера.

Для відображення операції з використанням РРО/ПРРО обов'язковим є дотримання критеріїв визнання розрахункових операцій, які були детально нами проаналізовані у дипломній роботі. Також, незважаючи на суттєву зручність використання програмних аналогів РРО, та можливість суттєвої економії витрат, варто пам'ятати про існування законодавчо встановлених їх обмежень для торгівлі окремими видами товарів (надання послуг).

2 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Характеристика діяльності ПП «Рекрафт»

Приватне підприємство «Рекрафт» (далі – ПП «Рекрафт») створене у 2020 році, величина зареєстрованого статутного капіталу за даними додатку А становила 5,0 тис. грн., і протягом діяльності суб'єкта господарювання залишалась без змін.

Основним видом діяльності підприємства є оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів. Також установчими документами передбачено, що ПП «Рекрафт» поряд з основною може займатись й іншими видами діяльності, зокрема, до них належать: роздрібна торгівля деталями для автотранспортних засобів; технічне обслуговування й ремонт автомобілів; виробництво камер, гумових шин, покришок; відновлення протектора гумових шин і покришок; надання в оренду власного нерухомого майна тощо.

Для забезпечення своєї діяльності суб'єкт господарювання організовує систему фінансового обліку, забезпечує належне ведення первинних документів, реєстрів аналітичного й синтетичного обліку, складання різних видів звітності. Функції облікового працівника виконує керівник ПП «Рекрафт». За даними інформаційно-аналітичної системи YouControl, суб'єкт господарювання перебуває на загальній системі оподаткування, і є платником ПДВ. Інформація про ресурси підприємства та джерела їх формування представлена у фінансовій звітності, зокрема, як показано у додатку А, ПП «Рекрафт» складає фінансову мікрозвітність підприємства у складі балансу (форма № 1-мс) та звіту про фінансові результати (форма № 2-мс).

Основні показники діяльності суб'єкта господарювання за 2022-2023 роки показано у таблиці 2.1 (побудовано за даними додатку А).

Таблиця 2.1 – Основні показники діяльності ПП «Рекрафт» у 2022-2023 роках

Показники	Одиниця виміру	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
				абсол. знач.	%
Чистий дохід від реалізації товарів	тис. грн.	7507,5	5868,0	-1639,50	-21,84
Собівартість реалізованих товарів	тис. грн.	6831,2	5325,2	-1506,0	-22,04
Величина витрат на 1 грн. чистого доходу від реалізації товарів	грн.	0,91	0,91	0,0	0,0
Чистий прибуток	тис. грн.	169,4	64,8	-104,60	-61,75
Податок на прибуток	тис. грн.	37,2	14,2	-23,0	-61,82
Фонд оплати праці працюючих	тис. грн.	112,56	270,24	+157,68	+140,09
Середня кількість працівників на підприємстві	чол.	1	2	+1	+100,0
Середньомісячна заробітна плата одного працюючого	грн.	9380,0	11260,0	+1880,0	+20,04
Коефіцієнт оподаткування доходів	грн./грн.	0,005	0,002	-0,003	-60,0
Коефіцієнт автономії	грн./грн.	0,51	0,53	+0,02	+3,92
Коефіцієнт загальної ліквідності	грн./грн.	2,03	2,13	+0,1	+4,92

Протягом періоду, що аналізується, загальна величина чистого доходу від реалізації товарів ПП «Рекрафт» зменшилась на 1639,5 тис. грн. або 21,84%; подібні темпи скорочення спостерігаємо і щодо собівартості реалізованих товарів – 22,04% або 1506,0 тис. грн.; як наслідок, динаміка пов'язаного з ними показника співвідношення собівартості до чистого доходу від реалізації товарів залишилась незмінною і становила 0,91 грн. З іншої сторони, у таблиці 1.1 показано, що величина чистого прибутку підприємства суттєво зменшилась – на 61,75%, що обумовлює необхідність в подальшому аналізі причин такої негативної динаміки. Наслідком скорочення рівня прибутковості у ПП «Рекрафт» стало і зменшення обсягів податкових відрахувань до бюджету, зокрема, величина нарахованого податку на прибуток знизилась на 61,82%.

Чисельність працюючих на підприємстві у 2023 році порівняно з 2022 роком збільшилась до 2 чол., спостерігаємо і підвищення середньомісячної заробітної плати одного працівника – на 20,04% або 1880,0 грн.; об'єктивним

наслідком таких процесів стало зростання загального фонду оплати праці в 1,4 рази або на 157,68 тис. грн. Також для аналізу ПП «Рекрафт» у таблиці 1.1 було розраховано три коефіцієнти – оподаткування доходів, автономії та загальної ліквідності. Їх дослідження в динаміці дозволить отримати загальне уявлення щодо фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Коефіцієнт оподаткування доходів є індикатором рівня податкового навантаження на підприємство і розраховується як співвідношення податку на прибуток до загальної величини його доходів. Зменшення показника з 0,005 до 0,002 свідчить про оптимізацію податкових платежів, та покращення рівня управління величиною податкових нарахувань у ПП «Рекрафт».

Коефіцієнт автономії є ознакою незалежності суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел фінансування; аналіз цього показника є особливо важливим за умови, коли у підприємства зобов'язання сформовані виключно з поточної заборгованості. Розрахунок коефіцієнта автономії у ПП «Рекрафт» засвідчив його відносну фінансову незалежність, але оскільки розраховані показники перебувають на рівні нижньої межі нормативних значень (за оцінками більшості аналітиків – 50%), суб'єкту господарювання варто зосередити увагу на їх покращенні.

Коефіцієнт загальної ліквідності розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства, і свідчить про можливість покриття оборотних активів за рахунок власних джерел. Проведені дослідження у ПП «Рекрафт» показали, що придбання оборотних активів суб'єкта господарювання відбувалось, у тому числі й за рахунок власного капіталу, що ще раз дозволило підтвердити думку про відносну незалежність підприємства.

В цілому, за результатами здійсненого аналізу можна зробити висновок про погіршення діяльності ПП «Рекрафт» у 2023 році, що знайшло відображення, перш за все, в негативній динаміці чистого доходу від реалізації, водночас за іншими розрахованими показниками можна стверджувати про відносну стійкість та фінансову незалежність підприємства.

Для більш детальних висновків та оцінки фінансового стану ПП «Рекрафт» проаналізуємо склад і структуру його активів і пасивів у 2022-2023 роках. У таблиці 2.2 наведено інформацію щодо змістовного наповнення активів підприємства та їх динаміки (сформовано за даними додатку А).

Таблиця 2.2 – Склад, структура і динаміка активів ПП «Рекрафт» у 2022-2023 роках

Активи	31.12.2022		31.12.2023		Зміна	
	тис. грн	пит. вага, %	тис. грн	пит. вага, %	абсолютна, тис.грн	відносна, %
<i>Необоротні активи</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Основні засоби за первісною вартістю	69,3	10,76	88,3	11,97	19,0	27,42
Сума нарахованого зносу	(69,3)	-10,76	(88,3)	-11,97	-19,0	27,42
<i>Оборотні активи</i>	644,0	100,0	737,6	100,0	93,60	14,53
Запаси	248,7	38,62	322,9	43,78	74,20	29,84
Поточна дебіторська заборгованість	40,6	6,30	18,1	2,45	-22,50	-55,42
Грошові кошти та їх еквіваленти	338,2	52,52	370,3	50,20	32,10	9,49
Інші оборотні активи	16,5	2,56	26,3	3,57	9,80	59,39
Разом	644,0	100,0	737,6	100,0	93,60	14,53

Загальна величина активів суб'єкта господарювання за період, що аналізується, зросла на 93,6 тис. грн. або 14,53%, що обумовлене збільшенням величини оборотних активів. Необоротні активи ПП «Рекрафт» формувались виключно з основних засобів, і незважаючи на збільшення їх первісної вартості, вони повністю зношені, і жодного впливу на динаміку активів не справили; це означає, що структура активів та оборотних активів є однаковою.

У структурі оборотних активів суб'єкта господарювання основну питому вагу займали запаси (43,78% на кінець звітної періоду) та грошові кошти і їх еквіваленти (відповідно, 50,20%). На позитивну динаміку оборотних активів ПП «Рекрафт» вплинуло збільшення за всіма складовими, за винятком поточної дебіторської заборгованості; суттєвих змін у структурі активів у

2023 році порівняно з 2022 роком не відбулось. Аналогічно у таблиці 2.3 розглянемо склад, структуру і динаміку пасивів підприємства (побудовано за даними додатку А).

Таблиця 2.3 – Оцінка складу, структури та динаміки пасивів ПП «Рекрафт» у 2022-2023 роках

Пасиви	31.12.2022		31.12.2023		Зміна	
	тис. грн.	пит. вага, %	тис. грн.	пит. вага, %	абсолютна, тис.грн.	відносна, %
<i>Власний капітал</i>	326,4	50,68	391,3	53,05	+64,90	+19,88
Капітал	5,0	0,78	5,0	0,68	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток	321,4	49,91	386,3	52,37	+64,90	+20,19
<i>Поточні зобов'язання</i>	317,6	49,32	346,3	46,95	28,70	+9,04
Короткострокові кредити банків	150,0	23,29	150,0	20,34	0,0	0,0
Поточна кредиторська заборгованість за:						
а) товари, роботи, послуги	111,0	17,24	93,1	12,62	-17,90	-16,13
б) розрахунками	56,6	8,79	33,0	4,48	-23,6	-41,70
Інші поточні зобов'язання	0,0	0,0	70,2	9,52	+70,20	0,0
Баланс	644,0	100,0	737,6	100,0	93,60	14,53

За період, що аналізується, загальна величина пасивів ПП «Рекрафт» збільшилась на 93,6 тис. грн. або 14,53%; у структурі пасивів суб'єкта господарювання як у 2022 році, так і в 2023 році спостерігаємо співвідношення на користь власних джерел формування ресурсів – відповідно, 50,68% і 53,05%.

Власний капітал підприємства формувався із статутного капіталу та нерозподіленого прибутку, за досліджуваний період збільшився на 64,9 тис. грн. До складу зобов'язань ПП «Рекрафт» входила лише поточна заборгованість, зокрема: короткострокові кредити банків, товарна кредиторська заборгованість, поточна заборгованість за розрахунками та інші поточні зобов'язання; на позитивну динаміку поточних зобов'язань вплинуло зростання величини іншої поточної заборгованості, за іншими статтями спостерігаємо незначне зменшення.

В цілому, можна зробити висновок про позитивні зміни у структурі джерел формування ресурсів суб'єкта господарювання, адже спостерігаємо хоч і незначне, але збільшення співвідношення на користь власного капіталу. Водночас, враховуючи, що у ПП «Рекрафт» до складу зобов'язань входила лише поточна заборгованість, як рекомендацію підприємству пропонуємо розглянути можливість реалізації інших кроків, які б покращити його автономність та зробити більш фінансово безпечним.

При аналізі основних показників діяльності суб'єкта господарювання зверталась необхідність на дослідження складу та структури доходів і витрат суб'єкта господарювання, що обумовлене суттєвим зменшенням величини чистого прибутку порівняно з показниками, які характеризують реалізацію продукції. Склад, структура і динаміка доходів та витрат підприємства наведені в таблиці 2.4 (за даними додатку А).

Таблиця 2.4 – Склад, структура і динаміка доходів та витрат ПП «Рекрафт» у 2022-2023 роках

Вид доходів та витрат	2022 рік		2023 рік		Різниця	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Доходи, у т.ч.:	7507,5	100,0	5868,0	100,0	-1639,5	-21,84
а) чистий дохід від реалізації товарів	7507,5	100,0	5868,0	100,0	-1639,5	-21,84
Витрати, у т.ч.:	7300,9	100,0	5789,0	100,0	-1511,9	-20,71
а) собівартість реалізованих товарів	6831,4	93,57	5325,2	91,99	-1506,2	-0,22
б) інші витрати	469,5	6,43	463,8	8,01	-5,7	-1,21

За період, що аналізується, доходи суб'єкта господарювання формувались виключно з виручки від реалізації товарів, спостерігаємо зменшення досліджуваного показника на 1639,5 тис. грн. або 21,84%. Структура витрат ПП «Рекрафт» також була мало диверсифікованою, адже складалась з собівартості реалізованих товарів та інших витрат; основну питому вагу у складі витрат займала собівартість реалізованої продукції.

Загалом, проведений аналіз підприємства за даними фінансової звітності дозволив скласти уявлення про склад, структуру і динаміку його ресурсів та джерел їх формування, а також розробити ряд рекомендацій щодо покращення рівня фінансової стійкості. З іншої сторони, враховуючи тему дипломного дослідження, пропонуємо додатково розглянути структуру заборгованості за розрахунками у ПП «Рекрафт», адже це стає в майбутньому у нагоді при визначенні шляхів покращення рівня платіжної дисципліни суб'єкта господарювання та виборі можливих методів реструктуризації зобов'язань. У таблиці 2.5 наведено склад і структуру кредиторської заборгованості за розрахунками підприємства у 2022-2023 роках.

Таблиця 2.5 – Склад і структура кредиторської заборгованості за розрахунками у ПП «Рекрафт» в 2022-2023 роках

Вид кредиторської заборгованості за розрахунками	2022 рік		2023 рік		Різниця	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Кредиторська заборгованість за розрахунками за товари, роботи, послуги	111,0	66,23	93,1	73,83	-17,90	-16,13
Кредиторська заборгованість за розрахунками з:	56,6	33,77	33,0	26,17	-23,60	-41,70
– бюджетом	53,4	31,86	26,3	20,86	-27,10	-50,75
– оплати праці	2,7	1,61	5,5	4,36	2,80	103,70
– страхування	0,5	0,30	1,2	0,95	0,70	140,0
Разом	167,6	100,0	126,1	100,0	-41,50	-24,76

У структурі кредиторської заборгованості спостерігаємо збільшення на користь товарної кредиторської заборгованості – 66,23% у 2022 році та 73,83% у 2023 році. Що стосується кредиторської заборгованості за розрахунками, то протягом досліджуваного періоду до її складу входили три види заборгованості – за розрахунками з бюджетом, оплати праці та зі страхування;

найбільшу величину займала кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом. Додатково для аналізу стану розрахункової дисципліни у ПП «Рекрафт» проведемо розрахунок коефіцієнтів обігу та строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей (таблиця 2.6, складено за даними додатку А).

Таблиця 2.6 – Аналіз стану розрахункової дисципліни у ПП «Рекрафт» в 2022-2023 роках

Показник	Розрахунок	2022 рік	2023 рік	Нормативне значення
Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Відношення чистого доходу від реалізації товарів до середньої величини дебіторської заборгованості	120,02	199,93	Збільшення
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	Відношення тривалості календарного року (365) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості	3	2	Зменшення
Коефіцієнт обігу кредиторської заборгованості	Відношення чистого доходу від реалізації товарів до середньої величини кредиторської заборгованості	51,78	39,96	Збільшення
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	Відношення тривалості календарного року (365) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості	7	9	Зменшення

Зменшення строків погашення дебіторської заборгованості підприємства з 3 до 2 днів є позитивним, адже свідчить про пришвидшення розрахунків контрагентів за придбані товари, відповідно, є ознакою зростання абсолютної ліквідності суб'єкта господарювання. З іншої сторони, збільшення строків погашення кредиторської заборгованості у ПП «Рекрафт» з 7 до 9 показує, що підприємству стає все важче забезпечити оперативний розрахунок з постачальниками та підрядними організаціями, що компенсується за

рахунок перегляду строків платежів. Рекомендуємо суб'єкту господарювання звернути увагу на встановлену тенденцію, та розробити ряд заходів, перш за все, системного характеру для подолання цих диспропорцій.

Загалом, проведені дослідження дозволяють робити висновок про погіршення діяльності ПП «Рекрафт» в 2023 році порівняно з 2022 роком, що знайшло відображення в зменшенні доходу від реалізації товарів та величини чистого прибутку, збільшенні тривалості строків погашення кредиторської заборгованості та ін. В роботі неодноразово наголошувалось на необхідності прийняття рішення щодо реалізації комплексу заходів, які б дозволили зменшити залежність суб'єкта господарювання від поточних зобов'язань, а також оцінці можливостей пошуку додаткових джерел доходності.

2.2 Оцінка складових організації обліку розрахункових операцій на підприємстві

Належна організація обліку розрахункових операцій потребує, перш за все, оцінки стану договірної дисципліни на підприємстві. І хоча договір не входить до системи первинного обліку розрахунків з контрагентами чи контролюючими органами, проте як справедливо відмічає Пономаренко Н. М. [48], саме він є джерелом формування зобов'язань суб'єкта господарювання, визначає умови проведення розрахунків чи порядку погашення заборгованості між сторонами угоди, а інформація щодо наданих прав та повноважень може бути корисною при прийнятті управлінських рішень власниками підприємства, особливо при розробці заходів зі зменшення розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей.

На думку Гонти А. [31], саме договір є основним інструментом фінансово-господарських відносин, а своєчасне його виконання є гарантією фінансової стабільності та платоспроможності покупця. Інтеграція поглядів

провідних економістів щодо стану виконання договірних відносин в ринковому середовищі дозволила науковцю виділити дві характерні риси їх складання, які впливають на особливості обліку розрахункових операцій на підприємстві:

– по-перше, при оформленні товарних кредитних відносин характерним є підписання таких видів господарських договорів, як: договір купівлі-продажу, договір постачання, договір бартеру (міни); договір про надання послуг; договір зберігання; договір про товарний кредит. Порядок їх складання та формування взаємовідносин з іншою стороною угоди визначені у Цивільному кодексі України;

– по-друге, при укладанні договорів особливу увагу необхідно приділити визначенню суттєвих умов. І хоча вітчизняні науковці по-різному оцінюють поняття суттєвості, яке закладене в змісті договірних відносин, рекомендуємо звернути увагу на ст. 638 Цивільного кодексу України, відповідно до якої істотними вважаються умови, які необхідні і достатні для укладення цього договору [3].

Порядок формування договірних прав та зобов'язань суб'єкта господарювання та їх вплив на організацію обліку розрахункових операцій показані на рисунку 2.1 (побудовано за [31]).

Погоджуємось з Любар О. О. [40], що організація бухгалтерського обліку дебіторської та кредиторської заборгованості повинні здійснюватися із моменту підписання договору з контрагентом, адже саме в цьому організаційно-розпорядчому документі закладені правові основи регулювання розрахунків з контрагентом, та визначені форми забезпечення своєчасності здійснення платежів. Залежно від характеру та способів управління заборгованістю науковець пропонує умовно такі договори поділити на три групи:

– для регулювання довгострокової як дебіторської, так і кредиторської заборгованості – договори довгострокового вексельного забезпечення;

– для управління поточною дебіторською та кредиторською

заборгованістю – договори купівлі-продажу, поставки товарів, надання послуг, комісії та ін.

– для регулювання в майбутньому права вимоги інкасації дебіторської заборгованості – договір доручення, факторингу, цесії тощо.

Рисунок 2.1 – Порядок формування договірних прав і зобов'язань та їх вплив на організацію обліку розрахункових операцій підприємства

Первинний облік розрахункових операцій є підставою для складання бухгалтерських записів, які формуються в момент переходу права власності на товар, або здійснення платежу, та повинен забезпечити повну і достовірну інформації щодо кількості та вартості придбаних (реалізованих) товарів. У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] наведено доволі лаконічне визначення терміну первинний документ – «документ, який містить відомості про господарську операцію». Чинним

законодавством передбачена можливість складання первинних документів у довільній формі не лише в паперовому, але й електронному форматах, та встановлено перелік обов'язкових реквізитів для їх визнання як джерела доказовості в системі бухгалтерського обліку.

Зокрема, відповідно до п. 2 ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4], до обов'язкових реквізитів первинних документів належать: назва документу; дата складання; назва контрагента; зміст та обсяг господарської операції, застосовувана в документі одиниця виміру; посади і прізвища осіб, які несуть відповідальність за здійснення господарської операції та правильність її документального оформлення; особистий підпис або інші дані, які дозволяють ідентифікувати особу, яка брала участь у реалізації господарської операції.

Також залежно від характеру господарської операції та прийнятих на підприємстві способів обробки інформації до складу реквізитів первинних документів можуть додатково включатися наприклад, печатка, номер документу, підстава для виникнення господарської операції та ін.).

Специфіка складання первинних документів обумовлює накладання на нього електронного підпису для ідентифікації особи, відповідальної за його формування, тому при створенні документів в електронному форматі обліковий працівник повинен враховувати вимоги чинного законодавства в сфері електронного документообігу, зокрема, законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» [5], «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [6] тощо.

Рух первинних документів в системі інформаційного забезпечення обліку розрахункових операцій на підприємстві регулюється шляхом складання графіка документообігу, який може бути створено у вигляді схеми або перерахованого переліку робіт зі створення, перевірки й обробки документів із обов'язковим зазначенням порядку проходження документів між статурними підрозділами суб'єкта господарювання, термінів та відповідальних осіб.

Як показано у таблицях 2.2 і 2.5, у ПП «Рекрафт» основну питому вагу у складі дебіторської та кредиторської заборгованості становили розрахунки за товарними операціями. Перелік первинних документи з обліку розрахункових операцій з контрагентами показано у таблиці 2.7 (доповнено [40]). Перелік первинних документів, які складаються у ПП «Рекрафт» для обліку розрахунків з контрагентами, показано у додатках Б та В.

Таблиця 2.7 – Первинні документи з обліку розрахунків з контрагентами

Зміст господарської операції	Первинні документи	Місце складання	Відповідальність за складання
Надходження товарів від постачальника	Товарно-транспортна накладна, податкова накладна	Зовнішній	Контрагент
Розрахунки з постачальниками	Платіжне доручення, товарно-транспортна накладна, рахунок-фактура	Внутрішній	Обліковий працівник, відповідальний за ведення розрахункових операцій
Оприбуткування товарів	Накладна	Внутрішній	Матеріально-відповідальна особа
Оприбуткування товарів, що надійшли без документів	Акт про приймання товарів	Внутрішній	Комісія
Внутрішнє переміщення товарів	Накладна	Внутрішній	Матеріально-відповідальна особа
Реалізовано товар	Товарно-транспортна накладна; податкова накладна; рахунок-фактура	Внутрішній	Обліковий працівник, відповідальний за ведення розрахункових операцій

За даними додатку Д, аналітичний облік розрахункових операцій на підприємстві ведеться по кожному з контрагентів із використанням наступних субрахунків: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 371 «Розрахунки за виданими авансами», 631 «Розрахунки з вітчизняними покупцями і замовниками» та 681 «Розрахунки за авансами одержаними», які призначені для відображення в обліку сум виданих (отриманих) авансових платежів, а

також стану заборгованості з покупцями та постачальниками. Розглянемо порядок відображення на рахунках обліку кожного з виду заборгованостей. Зокрема, бухгалтерські проведення з обліку розрахунків з покупцями і замовниками показано у таблиці 2.8 (побудовано за даними додатків Д і Г).

Таблиця 2.8 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ПП «Рекрафт»

Зміст господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Перша подія – одержання авансу від покупця			
Одержано аванс від ТОВ «Авантаж-7»	8100,0	3111	6811
Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	1350,0	643	6411
Відображено собівартість реалізованих товарів	7950,0	902	2811
Відображено дохід від реалізації товарів	15000,0	3611	702
Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	1350,0	702	643
	1150,0	702	6411
Проведено взаємозалік заборгованостей	8100,0	681	361
Отримано грошові кошти від ТОВ «Авантаж-7»	6900,0	311	361
Перша подія – відвантаження товарів покупцеві			
Відображено собівартість реалізованих товарів	7950,0	902	281
Відображено дохід від реалізації товарів	15000,0	361	702
Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	2500,0	702	6411
Отримано оплату від покупця	15000,0	311	361
Визначення фінансового результату			
Списано дохід від реалізації товарів на фінансовий результат	12500,0	702	791
Списано собівартість реалізованих товарів на фінансовий результат	7950,0	791	902
Визначено фінансовий результат господарської операції	4550,0	791	441

Як бачимо, суб'єкт господарювання в своїй діяльності використовує дві форми розрахунків з покупцями – отримання авансу від контрагента, та проведення післяоплати за результатами поставки товару. Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з постачальниками представлена у таблиці 2.9 (побудовано за даними додатків Д і Г).

Таблиця 2.9 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з постачальниками у ПП «Рекрафт»

Зміст господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Перша подія – перераховано аванс постачальнику			
Перераховано аванс ТОВ «Техноторг-дон»	9000,0	3711	311
Відображено право на податковий кредит з ПДВ	1500,0	6411	644
Отримано товар від постачальника	18000,0	2811	6311
Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	1500,0	644	6311
	2100,0	6411	6311
Проведено взаємозалік заборгованостей	9000,0	6311	3711
Перераховано залишок заборгованості ТОВ «Техноторг-дон»	12600,0	6311	311
Перша подія – отримано товар від постачальника			
Надійшов товар від ТОВ «Техноторг-дон»	18000,0	2811	6311
Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	3600,0	6411	6311
Перераховано заборгованість ТОВ «Техноторг-дон»	21600,0	6311	311

Крім товарної заборгованості, у ПП «Рекрафт» виникають розрахунки за іншими видами зобов'язань підприємства, зокрема, як показано у додатку А, це зобов'язання з працівниками по оплаті праці, зі страхування та за податками і платежами, проте їх частка в балансі підприємства є доволі незначною.

В кінці звітної періоду інформація щодо розрахунків з контрагентами узагальнюється у сальдово-оборотних відомостях, приклад складання яких суб'єктом господарювання показано у додатку Д. Оскільки обсяг здійснюваних розрахункових операцій є невеликим, обліковий працівник у ПП «Рекрафт» відображає в сальдово-оборотних відомостях інформацію щодо всіх постачальників та покупців, розрахунки з якими проводились, а отримані підсумкові дані далі стають підставою для складання головної книги та фінансової звітності підприємства.

Також з метою перевірки правильності відображення в обліку всіх платіжних розрахунків з контрагентами бухгалтер періодично проводить

звірку по рахунках 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 371 «Розрахунки за виданими авансами», 631 «Розрахунки з вітчизняними покупцями і замовниками», 681 «Розрахунки за авансами одержаними» з даними банківської виписки, яка акумулює інформацію щодо руху коштів на рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті». Приклад складання банківської виписки у ПП «Рекрафт» показано у додатку Е.

У відповідності з вимогами Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [37] обліковий працівник підприємства щорічно перед складанням річної фінансової звітності проводить інвентаризацію розрахункових операцій, результати якої наводяться в акті. Приклад складання акту інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами у ПП «Рекрафт» показано у додатку Ж. За потреби перевірки інформації щодо стану розрахунків в розрізі окремих контрагентів суб'єкт господарювання використовує такий інструмент внутрішнього контролю, як акт звірки взаєморозрахунків, приклад складання якого показано у додатку З.

І лише після реалізації всіх контрольних та перевірочних процедур дані щодо величини дебіторської і кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання стають підставою для складання фінансової звітності. ПП «Рекрафт» формує фінансову звітність мікропідприємства у складі балансу (форма № 1-мс) та звіту про фінансові результати (форма № 2-мс). Порядок заповнення окремих рядків фінансової звітності регламентовано П(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [21].

Так, відповідно до нормативного документу, інформація щодо стану розрахунків з дебіторами та кредиторами суб'єкта господарювання деталізується в балансі в розрізі:

– поточної дебіторської заборгованості (код рядка – 1155) – наводиться сума фактичної заборгованості покупців за реалізовані їм товари, та інших дебіторів;

– поточної кредиторської заборгованості за товари (код рядка – 1615) – відображається сума заборгованості постачальникам за отримані від них

товарно-матеріальні цінності;

– поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом – зазначається сума боргових зобов'язань підприємства за всіма видами податків і платежів до бюджету;

– поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування – наводиться сума заборгованості з відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівників підприємства;

– поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці – узагальнюється величина заборгованості за нарахованою, але ще не сплаченою сумою оплати праці, а також за депонованою заробітною платою.

Що стосується всіх інших видів розрахункових операцій, то у ПП «Рекрафт» вони наводяться узагальнено у складі таких статей, як: інші необоротні активи; довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення; інші поточні зобов'язання.

В цілому, проведені дослідження показали, що організація обліку розрахункових операцій на досліджуваному підприємстві проводиться з належним рівнем документального оформлення, побудованою системою аналітичного й синтетичного обліку, порядком відображення в звітності. Оскільки специфіка діяльності ПП «Рекрафт», як і будь-якого суб'єкта торгівельної діяльності, передбачає проведення значної кількості розрахункових операцій, важливим є реалізація контрольних процедур у взаємодії із контрагентами. Так, звичною для підприємства є практика проведення звірок взаєморозрахунків з постачальниками та покупцями, результати яких оформлюються у вигляді двосторонніх актів. Враховуючи, що основну питому вагу у складі розрахунків ПП «Рекрафт» займає товарна заборгованість, головну увагу в дослідженні було зосереджено саме на вивченні особливостей її обліку.

2.3 Контроль розрахункових операцій у ПП «Рекрафт»

Реалізація контрольних процедур розрахункових операцій особливо важлива для торгівельних підприємств, оскільки своєчасність розрахунків з контрагентами є ознакою їх фінансової стабільності та характеризує надійність у виконанні платіжних зобов'язань. Безумовно, контроль за дотриманням фінансово-платіжної дисципліни повинен бути налагоджений на всіх ділянках організації обліку розрахункових операцій, а його спрямованість має бути зорієнтована на попередженні можливих загроз для успішного функціонування облікової системи суб'єктів господарювання.

Проблема внутрішнього контролю розрахунків підприємства в умовах дії воєнного стану поглиблюється можливими порушеннями в роботі банківських систем, перебоями в функціонуванні комунікаційних мереж, що може призвести до зростання ризиків економічної ізоляції суб'єкта господарювання та його загальної фінансової нестабільності. На думку Талах Т. [52], в умовах війни суб'єкти господарювання стикаються з особливими ризиками, які раніше не мали такого значного впливу на їх фінансову спроможність. До основних проблем розрахункових операцій в умовах війни науковець відносить порушення функціонування фінансових установ через перебої в роботі банківських сервісів, ризик зупинки розрахункових операцій через відсутність доступу до платіжної інфраструктури, затримки в процесах узгодження транзакцій та ін.

Виходячи з обумовленого, Талах Т. розглядає три можливі варіанти побудови системи внутрішнього контролю розрахунків на підприємствах в умовах війни, які узагальнено у таблиці 2.10 (побудовано за [52]).

Погоджуємось з науковцем, що в умовах воєнного часу питання дотримання платіжної дисципліни стає особливо актуальним, адже підприємствам часто доводиться працювати у складних ситуаціях та із обмеженими ресурсами, що об'єктивно призводить до затримок або навіть

неспроможності вчасного виконання своїх фінансових зобов'язань. Усе це вимагає від керівництва підприємств розробки нових підходів до управління фінансовими потоками та використання більш жорстких методів контролю стану розрахунково-платіжної дисципліни.

Таблиця 2.10 – Варіанти побудови системи внутрішнього контролю розрахунків на підприємствах з урахуванням вимог воєнного часу

Сфера застосування	Заходи внутрішнього контролю	Характер спрямування контрольних заходів
Малі підприємства	Реалізація контрольних дій шляхом затвердження посадових інструкцій штатним працівникам	Встановлення правових підстав для здійснення внутрішнього контролю розрахункових операцій особою, уповноваженою керівником
Середні підприємства	Запровадження посади внутрішнього контролера на підприємстві	Формування можливості здійснювати планові перевірки окремих об'єктів внутрішнього контролю
Великі підприємства, а також середні (за бажанням)	Формування спеціалізованого підрозділу внутрішнього контролю на підприємстві	Створення відокремленого підрозділу з внутрішнього контролю, одним з об'єктів перевірки якого є розрахункові операції; створений підрозділ перебуває у безпосередньому підпорядкуванні керівництва підприємства

Підтримуємо Москалюк Г. О. [41], що реалізація внутрішнього контролю розрахункових операцій передбачає налагодження дієвої системи спостереження за дотриманням строків оплати платежів; перевірку стану виконання договірних відносин як зі сторони контрагентів, так і персоналу, який приймає безпосередню участь в організації взаємодії з постачальниками та замовниками; виявлення резервів підвищення платоспроможності підприємства та контроль виконання оптимізаційних управлінських рішень, розроблених за результатами перевірки.

На етапі попереднього контролю розрахунків з контрагентами потрібно проводити ретельну перевірку потенційних клієнтів з метою мінімізації імовірності невиконання ними своїх зобов'язань. Для цього кожне

підприємство залежно від прийнятих методів і способів організації роботи з контрагентами може розробити власну систему їх відбору з використанням різних критеріїв і показників. При цьому до головних факторів, які повинні бути враховані при прийнятті рішення про співпрацю, можна віднести:

- ділова репутація потенційного контрагента (постачальника чи покупця) – суб'єктивна оцінка, в основні якої лежить досвід попередніх відносин з ним, стан платіжної дисципліни, а також результати власних спостережень та інформації, отриманої від сторонніх осіб;

- фінансова надійність та платоспроможність потенційного партнера – вивчення та аналіз основних показників його фінансової звітності (аналіз платоспроможності клієнта, оцінка рівня його ліквідності, фінансової стійкості, кредитоспроможності та ін.).

На початковому етапі впровадження внутрішнього контролю розрахункових операцій на підприємстві обов'язково потрібно перевірити ефективність побудованої суб'єктом господарювання стратегії відносин з контрагентами. Головними критеріями перевірки повинні стати реалізовані на підприємстві умови отримання (надання) товарного кредиту, оцінка його забезпеченості, можливі напрями реструктуризації заборгованості, доцільність застосування системи знижок та ін.

Важливим також вважаємо проведення класифікації усіх дебіторів і кредиторів за ознакою платоспроможності, наприклад, виділення групи контрагентів, які своєчасно розраховуються за своїми зобов'язаннями, а також групи партнерів, співпраця з якими є важливою, але рівень їх розрахункової дисципліни характеризується певним ступенем ризику. Рекомендуємо суб'єктам господарювання для кожної з груп розробити власний набір методичного інструментарію, який дозволить мінімізувати ймовірність несвоєчасного здійснення розрахунків, або може призвести до виникнення безнадійної дебіторської заборгованості.

У ринковому середовищі підприємницька діяльність базується на системі укладання договорів з постачання та реалізації товарів (надання

послуг). Оскільки договір є основним інструментом, завдяки якому відбувається рух матеріальних та фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, то цілком логічно, що причини, які створюють передумови для виникнення і несвоєчасного погашення заборгованостей, можуть впливати із окремих положень господарських договорів.

Москалюк Г. О. [41] виділяє такі основні завдання внутрішнього контролю, які мають бути реалізовані на етапі перевірки стану договірних відносин з контрагентами: по-перше, оцінка відповідності змісту договорів чинній нормативно-правовій базі, зокрема, Цивільному кодексу України, та по-друге, аналіз ступеня формалізації процесу укладання договорів, тобто чи враховуються всі суттєві аспекти взаємовідносин з клієнтами (строки, умови розрахунків, відповідальності за порушення договірних зобов'язань тощо).

На нашу думку, проведення такого контролю дозволить підвищити ймовірність своєчасних розрахунків дебіторів та зменшити ризик перетворення такої заборгованості на безнадійну, що в свою чергу позитивно вплине на рівень ліквідності підприємства. А у питаннях кредиторської заборгованості контроль стану розрахункової дисципліни в договорах дозволить мінімізувати ризики несвоєчасного надходження ресурсів, які необхідні для забезпечення безперервної діяльності підприємства.

Одним з найважливіших завдань, яке першочергово повинно бути вирішене на підприємстві при організації ефективної системи внутрішнього контролю розрахункових операцій, є документальне оформлення його регламентування, тобто фіксація порядку проведення у внутрішніх розпорядчих документах суб'єкта господарювання, зокрема:

- положенні про облікову політику підприємства (в частині врегулювання особливостей організації обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами);

- положенні про договірну роботу підприємства (особливу увагу потрібно звернути на забезпеченості зобов'язань, а також виборі можливих інструментів реструктуризації заборгованості);

- графіку документообігу (чіткого встановлення строків отримання, обробки та передачі всіх розрахункових документів, їх руху між структурними підрозділами підприємства, термінів оплати поставок та визначення переліку осіб, відповідальних за складання супровідних документів);

- посадових інструкціях працівників (встановлення контрольних функцій та виконання процедур контролю за обраним об'єктом перевірки).

На думку Гевчука А. В. [29], внутрішні перевірки розрахункових операцій повинні бути спрямовані не лише на виявлення допущених недоліків, але й попередження неправильного розподілу грошових потоків та формування незаконних і нецільових розрахункових відносин. Виходячи з обумовленого, науковець веде мову про важливість налагодження систематичного контролю за станом перевірки на всіх стадіях здійснення розрахункових операцій, який може бути реалізований з використанням таких методичних прийомів:

- облікова інвентаризація – спосіб фактичної перевірки залишків товарів та стану розрахунків з контрагентами, їх відповідності даним обліку та звітності на визначену дату;

- експертна оцінка обліку дійсного обсягу і якості виконаних робіт, обґрунтованості нормативів понесених матеріальних витрат, готової продукції, дотримання технологічних режимів на виробництві тощо;

- візуальне спостереження шляхом проведення спостереження та оцінка якості роботи облікових працівників на певних ділянках облікової роботи.

Враховуючи специфіку діяльності ПП «Рекрафт», суб'єкт господарювання використовує першу групу методичних прийомів для оцінки стану розрахункової дисципліни на підприємстві. Перед складанням річної фінансової звітності обліковий працівник проводить інвентаризацію розрахунків з дебіторами та кредиторами, результати якої відображає в акті (додаток Ж). Оцінка стану розрахункової дисципліни з контрагентами проводиться в розрізі кожного з дебіторів та кредиторів із зазначенням рахунків обліку та підстав для виникнення заборгованості (номер та дата

документів, що її підтверджують). Оцінка способів аналізу розрахункових операцій в розрізі окремих рахунків синтетичного обліку показана у таблиці 2.11 (побудовано за [29]).

За потреби обліковий працівник проводить звірку розрахунків з контрагентами, результати якої відображаються в акті, приклад його складання наведено у додатку 3.

Таблиця 2.11 – Аналіз розрахункових операцій в розрізі рахунків синтетичного обліку

Рахунок синтетичного обліку	Документи, що підтверджують наявність заборгованості
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	Договори з постачальниками, замовниками, договори оренди, посередницькі договори, первинні облікові документи (накладні, товарно-транспортні накладні, акти), виписки банку, акти звірок з контрагентами, бухгалтерські довідки
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	
61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	
62 «Короткострокові векселі видані»	Договори позики, кредитного обслуговування, виписки банку, бухгалтерські довідки і т.п.
63 «Розрахунки з постачальниками і підрядними»	
64 «Розрахунки за податками та платежами»	Податкові декларації і розрахунки до них, виписки банку, бухгалтерські довідки та ін.
65 «Розрахунки за страхуванням»	Розрахунки по страхових внесках, виписки банку
66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	Розрахунково-платіжні та платіжні відомості, прибуткові і видаткові касові ордери, авансові звіти, лікарняні листи, накази керівника (на виплату премії, матеріальної допомоги, про притягнення працівника до матеріальної відповідальності і т.п.), виписки банку і т.п.
67 «Розрахунки з учасниками»	
68 «Розрахунки з іншими кредиторами»	

Бурова Т. А., Волошина В. В., проводячи у своєму дослідженні [24] аналіз складових внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах, відзначили, що зазвичай він реалізується як складова частина правового, організаційного, операційного та фінансового контролю. Враховуючи, що дебіторська заборгованість є важливою складовою розрахункових операцій суб'єктів господарювання, пропонуємо розроблену

науковцями модель адаптувати під систему розрахункового забезпечення, та наочно представити у вигляді рисунку 2.2 (удосконалено [24]).

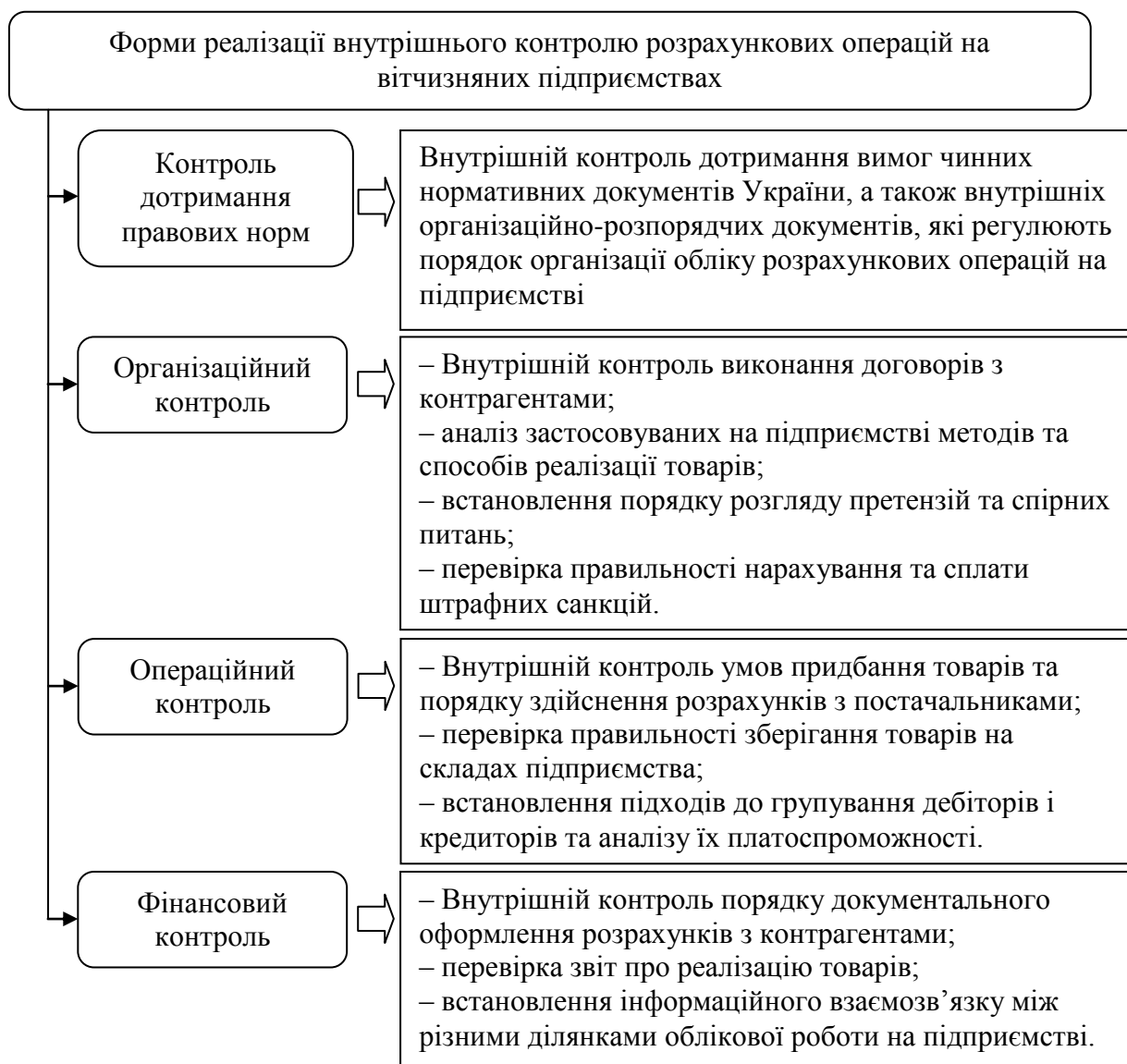

Рисунок 2.2 – Форми реалізації внутрішнього контролю розрахункових операцій на вітчизняних підприємствах

Янчева Л. М., Акімова Н. С., Бойченко Н. В., Наумова Т. А. [62] звертають увагу на те, що на практиці реалізації внутрішнього контролю розрахункових операцій довести повноту відображення зобов'язань набагато складніше, ніж реальність його існування на підприємстві. Це пов'язано з тим, що реальність наявності зобов'язання можна підтвердити відносно легко, наприклад, провівши документальну перевірку, та одержавши докази

існування того чи іншого реального активу. Що стосується підтвердження факту існування неврахованого зобов'язання, то тут спектр реалізованих процедур може бути досить великим. Наприклад, лише провівши перевірку послідовності проходження даних від одержання (виставлення) рахунку і до етапу відображення даних первинних документів в системі аналітичного й синтетичного обліку, можна знайти помилково чи свідомо невраховані зобов'язання.

Науковці [62] пропонують класифікувати всі порушення, які допускають облікові працівники, за двома критеріями: помилки у веденні обліку (виникають за рахунок відсутності системного підходу до організації облікових процедур, та випадкові помилки); повторювані помилки (виникають по причині незнання правил ведення обліку, низького рівня володіння норм податкового законодавства, неврахування специфіки діяльності суб'єкта господарювання та ін.). На думку Янчевої Л. М., Акімової Н. С., Бойченко Н. В., Наумової Т. А., «найбільш розповсюдженою помилкою, що допускається під час ведення обліку розрахунків і зобов'язань, є порушення правил складання й оформлення документів» [62]. Водночас, на нашу думку, саме за результатами перевірки первинних документів з огляду на дотримання правил їх оформлення дає можливість виявити не лише порушення, але й факти прихованих за ними зловживань.

В цілому, вважаємо, що організація системи внутрішнього контролю розрахункових операцій має бути присутньою на будь-якому підприємстві, особливо, якщо вони працюють у сфері реалізації товарів. Форми та способи реалізації внутрішнього контролю повинні бути адаптовані під потреби суб'єкта господарювання та враховувати особливості його функціонування у складний для нашої країни час. Оскільки своєчасність проведення розрахунків та дотримання платіжної дисципліни є особливо актуальним в умовах війни, від правильно організованого підходу до побудови розрахунків з контрагентами залежить не лише репутація підприємства, але й його фінансова стабільність і здатність своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями.

3 НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ НА ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1 Пропозиції щодо проведення інвентаризації розрахункових операцій у ПП «Рекрафт»

Як важливий інструмент внутрішньогосподарського контролю, проведення інвентаризації на підприємстві покликано забезпечити перевірку дотримання вимог діючого законодавства у сфері бухгалтерського обліку шляхом підтвердження повноти, достовірності та неупередженості узагальненої в обліковій системі інформації. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4], суть інвентаризації полягає в перевірці та документальному підтвердженні наявності, стану та оцінки активів і зобов'язань суб'єкта господарювання. Перелік об'єктів, які підлягатимуть інвентаризації, та періодичність її проведення визначаються самостійно керівництвом підприємства, за винятком випадків, коли здійснення перевірки є обов'язковим відповідно до вимог чинного законодавства.

Враховуючи важливу роль інвентаризаційних процедур у перевірці достовірності відображення інформації в обліковій системі суб'єкта господарювання, та її провідне значення у збереженні його майна, цілком логічним є інтерес вітчизняних науковців до методології проведення інвентаризації та підприємстві, та порядку документального оформлення її результатів. На думку Височан О. С., Височан О. О. [27], дослідники у своїх наукових пошуках прагнуть, перш за все, акцентувати увагу на обліково-контрольній природі інвентаризації як не лише як процесу, але і як методу вивчення облікових явищ, тому їх увага зосереджена на визначенні мети та

цілей її організації, а також аналізі функціонального інструментарію проведення контрольних процедур.

Цікавим є підхід Гуцаленко Л. В., Гаврилової Н. О. [33] до вивчення сутності інвентаризації у літературних джерелах – науковці провели структурний аналіз запропонованих визначень, та виділили ключові ознаки, які, на думку дослідників, здатні найкраще відобразити закладене розуміння інвентаризації як інструменту проведення внутрішньогосподарського контролю та методичного контролю перевірки. Результати дослідження показано у таблиці 3.1 (побудовано за [33]).

Таблиця 3.1 – Структурний аналіз сутності інвентаризації у працях вітчизняних науковців

Вітчизняні науковці, які досліджували сутність інвентаризації	Періодична перевірка			Перевірка			Прийм контролью	Спосіб контролю	Встановлення відповідності даним обліку
	наявності	стану	зберігання	наявності	стану	зберігання			
Гаврилук Л. І.	+	+	+	-	-	-	-	-	+
Завгородній А. С., Вознюк Г. Л.	+	+	+	-	-	-	-	-	+
Подольський В. І., Поляк Г. В.	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Білуха М. Т.	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Бутинець Ф. Ф.	-	-	-	+	+	-	-	-	+
Даньків Й. В.	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Савченко В. Я.	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Єгорова С. К.	-	-	-	-	-	-	-	+	+
Кулаковська Л. П.	-	-	-	+	-	-	-	-	+
Усач Б. Ф.	-	-	-	+	+	+	-	-	+

Загалом, проведений у таблиці 3.1 аналіз показав, що дослідження вітчизняних науковців щодо сутності інвентаризації проводились за двома основними напрямками: перша група вчених, серед яких Вознюк Г. Л., Усач Б. Ф., Бутинець Ф. Ф., Гаврилук Л. І., Завгородній А. С., Кулаковська Л. П.,

зосередили свою увагу на вивченні інвентаризації як інструменту проведення перевірки на підприємстві, відповідно, у своїх працях проводили дослідження методики реалізації контрольних процедур; інші науковці, серед яких Білуха М. Т., Подольський В. І., Поляк Г. В., Даньків Й. В., Савченко В. Я., Єгорова С. К., розглядають інвентаризацію як методичний прийом, який дозволяє отримати точну інформацію щодо наявного у суб'єкта господарювання майна й зобов'язань та акумулює інформацію про їх стан і вартість. На нашу думку, ці напрями не суперечать один одному, а характеризують багатогранність інвентаризації та визначають її роль в системі облікового відображення інформації про діяльність підприємства.

Погоджуємось із Височан О. С., Височан О. О. [27], що за сучасних умов інвентаризація перетворюється на ефективний засіб управління не лише завдяки реалізації її контрольної функції, а й через можливість створення за її результатами інформаційно-аналітичного підґрунтя для прийняття виважених управлінських рішень.

Інвентаризація розрахункових операцій здійснюється відповідно до п. 7 розділу III Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [17]. Відповідно до п. 7.1 нормативного документу, суть інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованостей полягає у проведенні звірки документів і записів у реєстрах обліку, та перевірки обґрунтованості сум, які відображені на відповідних рахунках, а її результати оформлюються у вигляді інвентаризаційного акту.

Мета інвентаризації дебіторської і кредиторської заборгованості полягає у перевірці дотримання строків позовної давності, а також обґрунтованості відображення окремих сум на рахунках обліку розрахунків з покупцями, замовниками, постачальниками, одержаних позикових коштів, розрахунків з підзвітними особами, депонентами, іншими дебіторами і кредиторами.

Інвентаризація розрахункових операцій проводиться шляхом документальної перевірки, та дозволяє встановити:

- правильність проведених розрахунків із фінансово-кредитними

установами, контролюючими органами, контрагентами, а також з різними структурними підрозділами підприємства;

– наявність заборгованості підзвітних осіб, а також підтвердити правильність відображення в обліку сум заборгованості за нестачами і крадіжками. Інвентаризація заборгованості за нестачами і втратами від псування цінностей передбачає, перш за все, встановлення та перевірку причин, через які виникають нестачі чи псування, та визначення правильності віднесення розрахованих сум на винних осіб;

– правильність і обґрунтованість розрахованих та віднесених на рахунки обліку сум дебіторської і кредиторської заборгованості, у тому числі таких, щодо яких минув строк позовної давності;

– реальність заборгованості працівникам по оплати праці та за соціальними виплатами, які передбачені законодавством, а також правильність здійснення розрахунків за цими виплатами.

Види та періодичність проведення інвентаризації розрахункових операцій визначенні у Положенні про інвентаризацію активів та зобов'язань [17] та наочно представлені на рисунку 3.1.

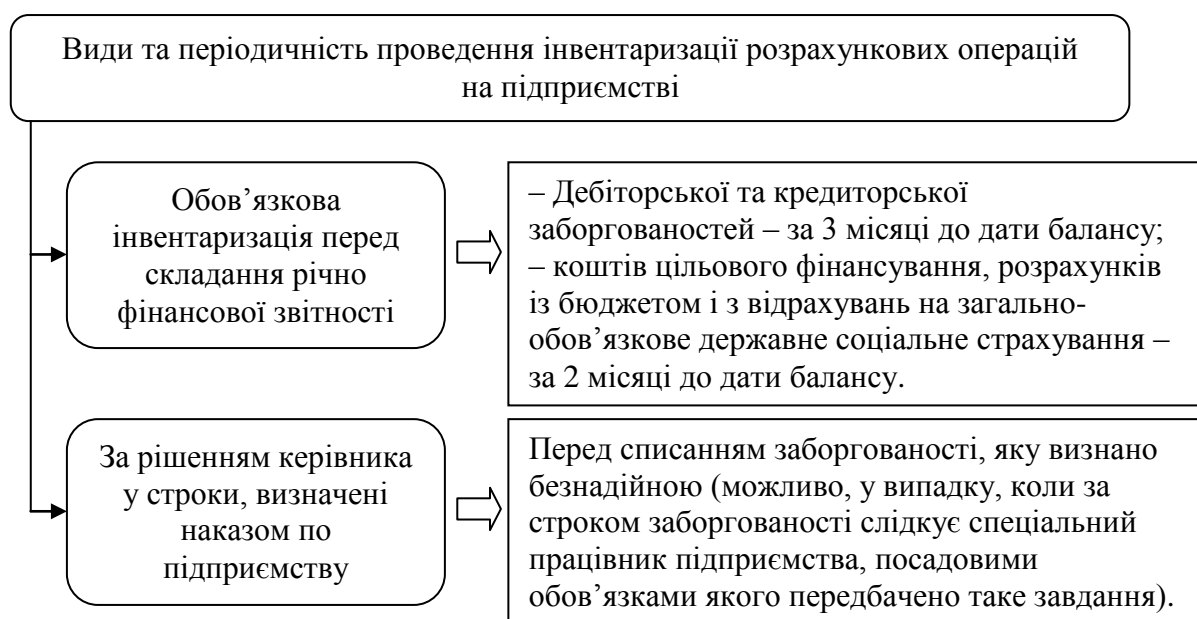

Рисунок 3.1 – Види та періодичність проведення інвентаризації розрахункових операцій на підприємстві

Відмітимо, що списувати безнадійну кредиторську та дебіторську заборгованість без проведення її інвентаризації не можна, про що, зазначається і в п. 1 ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зокрема: «для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка» [4].

Виходячи з обумовленого, цілком логічно, що для списання заборгованості суб'єкт господарювання спочатку повинен довести її безнадійність шляхом проведення інвентаризації. Для реалізації цієї процедури не потрібно чекати проведення обов'язкової фактичної перевірки перед складанням річної фінансової звітності, достатньо наказом керівника по підприємству визначити строки та перелік об'єктів, які інвентаризуватимуться на певну дату.

Про необхідність проведення інвентаризації перед списанням безнадійної заборгованості зазначається і в пп. 7.5 розділу III Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: «в акті інвентаризації вказуються найменування проінвентаризованих субрахунків і суми виявленої неузгодженої дебіторської і кредиторської заборгованостей, безнадійних боргів та кредиторської і дебіторської заборгованостей, щодо яких строк позовної давності минув» [17]. Також звертаємо увагу на те, що на величину кредиторської заборгованості, по якій строки позовної давності минули та вона підлягає списанню, необхідно скласти окремий акт інвентаризації.

До акту інвентаризації розрахунків обов'язково додається довідка про величину дебіторську і кредиторську заборгованості, щодо яких строк позовної давності минув, в якій повинні бути зазначені назва та місцезнаходження цих дебіторів і кредиторів, суми заборгованості, причини, дати і підстави їх виникнення на підприємстві.

Інколи виникає потреба у проведенні перевірки окремих сум заборгованості з контрагентами, для цього їм надсилається акт звірки.

Безумовно, суми розрахункових операцій в обліках взаємопов'язаних сторін мають відображатись ідентично, проте за результатами перевірки можуть виникнути ситуації, коли за один і той самий період зобов'язання у постачальника та покупця показані в різних сумах. Така невідповідність, наприклад, може бути пов'язана з наявністю невідфактурованих поставок (відсутні первинні документи постачальника). У цьому випадку постачальники зобов'язані надати покупцям такі документи або повідомити їх про причини неподання або ж про відсутність такої заборгованості. Трапляються ситуації, коли до кінця звітної періоду розбіжності з контрагентом не усунені або залишилися до кінця не з'ясованими, тоді відповідно до пп. 7.2 розділу III Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [17] кожна сторона відображає свої розрахункові операції в тих сумах, що впливають із записів у бухгалтерському обліку, і визнає їх правильними.

Акт звірки розрахунків разом із актом інвентаризації є підставою для відображення виявлених сум заборгованості у бухгалтерському обліку у відповідності з вимогами П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 11 «Зобов'язання», зокрема, у складі поточної, сумнівної, безнадійної заборгованості та інших операційних доходів або витрат. Якщо за результатами інвентаризації розрахунків із контрагентами виявлено, що строки погашення заборгованості не відповідають порядку їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку, виникає потреба у проведенні рекласифікації заборгованості.

У випадку, якщо дебітор не відповідає на надісланий йому лист або він повертається поштовою службою з відміткою про зміну місця знаходження контрагента, підставою для підтвердження сум заборгованості стають виключно дані обліку підприємства.

Порядок відображення в обліку результатів проведеної інвентаризації розрахункових операцій показано у таблиці 3.2.

Гуцаленко Л. В., Гаврилова Н. О. у дослідженні [33] звертають увагу на те, що на підприємстві повинно постійно проводитись удосконалення

методологічних підходів до проведення інвентаризації з метою підвищення її якості. Для цього особи, призначені для проведення перевірки, повинні зосередити свої зусилля на:

- забезпеченні раптовості проведення інвентаризації, щоб не дати можливості матеріально відповідальним особам підготуватися до неї і приховати можливі факти нестач та розтрат;
- ретельному формуванні інвентаризаційної комісії та забезпечення повноцінного виконання нею її функцій;
- належному та своєчасному оформленні результатів інвентаризації.

Таблиця 3.2 – Порядок відображення в обліку результатів проведеної інвентаризації розрахункових операцій

Зміст господарської операції	Сума, грн.	Дебет	Кредит
Списано безнадійну дебіторську заборгованість (за умови, якщо на підприємстві формується резерв сумнівної заборгованості)	1200,0	38	361
Списано безнадійну дебіторську заборгованість (резерв сумнівної заборгованості не створюється)	1200,0	944	361
Відображено суму списаної дебіторської заборгованості на позабалансовому рахунку	1200,0	071	
Списано суму заборгованості із позабалансового рахунку по закінченню строку позовної давності	1200,0		071
Списано прострочену кредиторську заборгованість	900,0	631	717
Донараховано за результатами інвентаризації кредиторську заборгованість постачальнику	250,0	281	631
Проведено коригування собівартості реалізованих товарів за результатами перевірки	90,0	902	281

Загалом, проведені дослідження показали, що проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами є невід'ємною складовою якісного контролю розрахункових операцій на підприємстві, а її результати дозволяють виявити факти можливих невідповідностей в обліку та сприяють запобіганню нарахуванню штрафних санкцій за результатами перевірки контролюючих органів. Чинним законодавством встановлені періодичність та терміни

здійснення лише для обов'язкової інвентаризації, яка проводиться на постійній основі перед складанням річної фінансової звітності. У всіх інших випадках проведення перевірки залежить від потреб управління або визначається специфікою діяльності суб'єкта господарювання. В цілому, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що керівництво підприємства на власний розсуд визначає форму організації та методологічний інструментарій перевірки, який би дозволив при мінімальних витратах та незначному відволіканню облікових працівників від виконання їх безпосередніх обов'язків отримати повну, правдиву та неупереджену інформацію щодо стану розрахункової дисципліни в суб'єкта господарювання.

3.2 Рекомендації щодо порядку здійснення розрахункових операцій в умовах реалізації дистанційних форм торгівлі

Стрімкий розвиток інформаційних технологій став однією з головних причин появи та активного розвитку різних форм дистанційної торгівлі, зокрема, особливо такого її різновиду, як Internet-торгівля. Відповідно до Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, дистанційна торгівля – це «форма продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім передаванням вибраного товару споживачем» [19]. Реалізація різних форм дистанційної торгівлі відбувається із використанням таких засобів мережевого зв'язку, як: Internet, телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення та ін.

Погоджуємось з вітчизняними науковцями, що використання форм електронної комерції пов'язане із формуванням значних переваг для кожної із сторін договірних відносин, причому ці переваги не обмежуються лише покращенням якості взаємодії між покупцем і продавцем, та пришвидшенням

пошуку необхідних товарів високої якості з можливістю порівняння цінової політики та товарного асортименту в умовах суттєвої економії часу. Для постачальників реалізація товарів через мережу Internet чи інші засоби мережевої комунікації дозволяє суттєво розширити свій ринок збуту, при цьому не збільшуючи витрат на реалізацію, покращити свої конкурентні позиції за рахунок оцінки якості продавців подібної продукції, покращити рівень сервісного обслуговування та ін.

Водночас, незважаючи на низку переваг ведення електронної торгівлі порівняно з традиційною, потрібно розуміти, що такий спосіб комунікації з покупцем має свої специфічні особливості, у тому числі й щодо порядку організації і ведення обліку розрахункових операцій.

Зокрема, відповідно до п. 1.3 Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями [19], суб'єкти господарювання самостійно визначають асортимент товарів, що продаються із використанням форм електронної торгівлі, за винятком тих, продаж яких заборонений. Зокрема, до переліку повністю заборонених для продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями належать: вогнепальна та холодна зброя; радіоактивні матеріали та нарковмісні речовини; не ліцензоване програмне забезпечення, аудіо- та відеоматеріали; матеріали антидержавної спрямованості та ін.

Також Правилами надання послуг поштового зв'язку [18] встановлено, що внутрішніми поштовими відправленнями забороняється перевозити: вибухові, легкозаймисті або інші небезпечні матеріали; психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори; токсичні та радіоактивні речовини; харчові продукти, строк зберігання яких не перевищує 10 діб.

Проскуріна Н. М., Конєва А. В. [49] пропонують в системі облікового відображення електронної торгівлі виділити дві складові: організацію обліку витрат на створення й обслуговування Internet-магазину, та облік розрахункових операцій з покупцями. Розглянемо порядок організації обліку за кожним з напрямів.

Якщо суб'єкт господарювання приймає рішення про виготовлення власної Web-сторінки (сайту) для здійснення торгівлі, то в системі бухгалтерського обліку він визнається нематеріальним активом, та витрати на його створення включаються до складу капітальних витрат. Введення Web-сторінки (сайту) підприємства в експлуатацію проводиться на підставі «Акту введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів» (форми № НА-1) [41]. Також відповідно до чинного законодавства, а саме Податкового кодексу України, на вартість нематеріального активу проводиться нарахування амортизації протягом строку корисного використання, що встановлюється наказом по підприємству, але не більше 20 років. Витрати на оплату послуг хостінгу (оренда дискового простору), плата за домен (доменне ім'я не продається, а передається в тимчасове використання) включаються до складу витрат на збут і відображаються на рахунку 93 «Витрати на збут».

Кореспонденцію рахунків з обліку витрат, пов'язаних зі створенням та функціонуванням Internet-магазину, показано у таблиці 3.3 [43].

Таблиця 3.3 – Кореспонденція рахунків з обліку витрат на створення та функціонування Internet-магазину

Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
Відображено витрати на розробку Web-сторінки підприємства	154	631
Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	631
Відображено витрати на реєстрацію доменного імені, супровід Web-сторінки та її хостинг	154	631
Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	631
Оплачено послуги щодо організації роботи Web-сторінки	631	311
Введено Web-сторінку в експлуатацію	125	154
Нараховано амортизацію за користування Web-сторінки	93	133

Відмітимо, що створення Web-сторінки – не єдиний варіант організації торгівлі через мережу Internet, крім того, сайт підприємства може використовуватись виключно як рекламний інструмент, який дозволяє

ознайомити споживачів з асортиментом пропонованих товарів. Тому в залежності від обраного варіанту функціонального призначення Web-сторінки у суб'єкта господарювання виникатимуть додаткові витрати, пов'язані з виконанням нематеріального активу його призначення. Для цілей дослідження більш важливим є вивчення другого аспекту організації дистанційної торгівлі – вибір платіжних інструментів для розрахунків з покупцями.

Згідно до п. 2 ст. 13 Закону України «Про електронну комерцію», «розрахункові операції у сфері електронної комерції можуть здійснюватися за допомогою платіжних інструментів, електронних грошей, шляхом переказу коштів з карткового рахунку покупця на картковий рахунок продавця або сплата готівковими коштами з дотриманням вимог чинного законодавства щодо оформлення готівкових та безготівкових розрахунків, а також іншим шляхом, передбаченим законодавством України» [7].

Залежно від специфіки розрахункової політики між суб'єктами в Internet-відносин виділяють три типи розрахункових відносин між покупцями і замовниками, які узагальнено на рисунку 3.2.

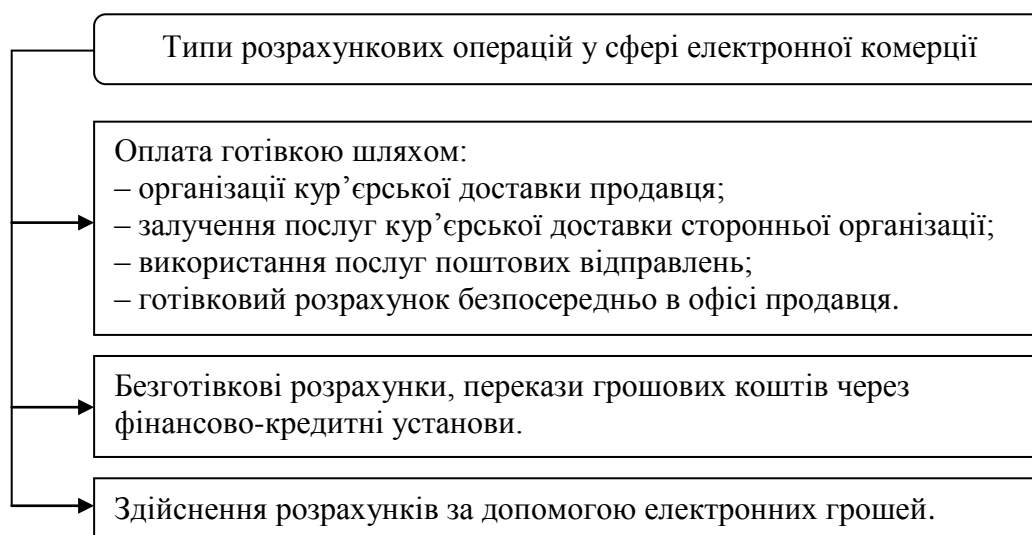

Рисунок 3.2 – Типи розрахункових операцій у сфері електронної комерції

Для кожного з обраного типів платежів характерні свої особливості організації обліку розрахункових операцій, тому розглянемо їх більш детально. Так, у випадку, якщо розрахунок за реалізований товар буде

здійснений готівкою із залученням послуг кур'єра, необхідно звернути увагу на важливість визнання цієї господарської операції та встановити необхідність використання РРО (ПРРО) для проведення розрахункових операцій.

Відмітимо, що за умови наявності на підприємстві власної кур'єрської служби доставки, суб'єкт господарювання обов'язково проводить розрахунки за реалізований товар за допомогою портативного РРО або ПРРО. Також, як наголошує Паламаренко Ю. О. [43], в такому випадку на підприємстві складається «Звіт про використання РРО» (для портативного РРО) або формується автоматично (при застосуванні ПРРО).

Інша ситуація виникає у випадку залучення сторонньої організації для отримання послуг кур'єрської доставки. У цьому випадку, виходячи з критеріїв визнання розрахункової операції для застосування РРО використання фіскальних пристроїв не є обов'язковим, оскільки кур'єр від свого імені приймає після оплати від одержувачів відправлень та видає розрахунковий документ про її приймання безпосередньо при передачі відправлення покупцю. Виходячи з обумовленого, продавець вкладає в посилку лише видаткову накладну та інші документи, які засвідчують специфікацію товару.

У таблиці 3.4 наведено кореспонденцію рахунків з відображення в обліку готівкових розрахунків з покупцями із доставкою через власний кур'єрський підрозділ підприємства.

Таблиця 3.4 – Кореспонденція рахунків з обліку готівкових розрахунків з покупцями із доставкою через власний кур'єрський підрозділ підприємства

Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
Передано зі складу товар кур'єру	2812	2811
Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	643	641
Передано кур'єром товар покупцю з одночасним отриманням від нього грошових коштів та видачею чеку портативним РРО	303	702
Відображено суму податкового зобов'язання з ПДВ	702	643
Списано собівартість реалізованого товару	902	2812
Перераховано грошові кошти на поточний рахунок	311	303

При інших варіантах розрахунку готівкою у сфері електронної комерції порядок відображення господарських операцій в обліку подібний до розглянутого у таблиці 3.4, але спостерігаємо відмінності в організації взаємодії із сторонніми організаціями, які приймають на себе функції передачі товару покупцеві. Наприклад, якщо підприємство для передачі товару використовує послуги сторонньої кур'єрської організації, то кур'єр, отримавши готівку за товар, вносить її на поточний рахунок підприємства-замовника. При цьому, з кур'єрською службою повинен бути укладений договір, яким передбачена встановлена для неї матеріальна відповідальність, а також затверджена форма звіту про виконання замовлення і відсутність претензій зі сторони покупця.

Проводячи доставку товарів засобами поштового зв'язку, товар разом із супровідними документами передається відповідальній особі, з якою укладено договір про повну матеріальну відповідальність. Така особа вирішує всі організаційні питання, пов'язані з оформленням та відправкою замовлення на адресу покупця, а також за потреби оплачує поштові послуги за доставку. Якщо умовами договору продавця з покупцем передбачене проведення оплати в момент отримання товару на поштовому відділенні, то покупець проводить розрахунок на пошті шляхом перерахування грошових коштів одразу на поточних рахунок продавця.

Остання форма готівкового розрахунку при отриманні Internet-замовлення передбачає отримання товару в безпосередньо в офісі продавця. У цьому випадку приймання готівки оформлюють за допомогою стаціонарного РРО (ПРРО), а покупцеві надають весь пакет супровідних документів, які засвідчують і якість переданого товару, і сам факт здійсненої оплати.

При безготівкових розрахунках за придбаний через мережу Internet товар, тобто коли перерахування грошових коштів проводиться через фінансово-кредитні установи, підставою для здійснення платежу є рахунок-фактура, сформований на підставі інформації, яка була залишена покупцем на сайті при формуванні замовлення. Форма бланку замовлення розробляється

кожним підприємством самостійно залежно від асортименту пропонованих товарів. У цьому випадку надіслане продавцю і підтвержене ним замовлення виконує функції договору між продавцем та покупцем, адже фіксує зобов'язання продавця забезпечити передачу товару, та обов'язок покупця – здійснити оплату придбаного товару у випадку відсутності претензій щодо його якості та відповідності заявленим характеристикам.

Відповідно до Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, у бланку замовлення обов'язково повинна міститись така інформація: назва замовника, його місцезнаходження та банківські реквізити; повна назва товарів, обраних для придбання; реалізаційна вартість та кількість придбаного товару; загальна вартість для оплати; вартість додаткових послуг (за наявності); терміни виконання замовлення; адреса та обраний спосіб доставки товару та інше.

Відповідно до вимог чинного законодавства, при формуванні замовлення продавець не має права вносити зміни до асортиментного ряду товару чи встановлених цін без погодження із покупцем. Виняток може бути у випадках, коли бланком замовлення передбачена можливість справедливої заміни товару в разі його відсутності, тобто коли інший товар;

- по-перше, відповідає меті використання попередньо замовленого товару;

- по-друге, володіє не нижчими або навіть кращими якісними характеристиками;

- по ціною не дорожчий від вартості попереднього замовлення.

Також, з урахуванням вимог Закону України «Про захист прав споживачів», у бланку виконання замовлення потрібно обов'язково зазначити гарантійні зобов'язання та інші послуги, пов'язані з експлуатацією чи можливим ремонтом реалізованого товару. Пп. 2.4-2.6 Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями [19] встановлено перелік супровідних документів на товар, який надається при виконанні замовлення покупцеві, зокрема, сюди належать:

– розрахунковий та товарний документ (чек РРО, товарний чек, накладна). Як було розглянуто вище, вид розрахункового документу залежить від обраного покупцем способу оплати товару;

– у разі продажу товарів, на які передбачена гарантія, – технічний паспорт, гарантійний талон (інший документ), у якому робиться відмітка про дату продажу, та зазначається назва торгової точки, в якій було виконано замовлення.

Нарешті, проводячи розрахунок електронними грошима, як варіант підтвердження здійсненої оплати може бути виписка за станом електронного гаманця, яку продавець і покупець можуть сформувати з використанням електронних платіжних засобів. Складність при проведенні розрахунків електронними грошима полягає в тому, що при визначенні бази оподаткування всі суми отриманого доходу повинні бути підтвержені банківськими виписками, тому рекомендуємо за потреби такі розрахунки проводитись з використанням платіжних інструментів фінансово-кредитних установ.

В цілому, проведені дослідження показали, що в епоху активного застосування інформаційних технологій виникає потреба впровадження більш сучасних форм та способів реалізації товарів. Аналіз переваг впровадження дистанційної торгівлі, зокрема, використання системи Internet-замовлень, здатне суттєво покращити ступінь взаємодії з покупцями та позитивно вплинути на їх рішення придбати саме ваш товар. З облікової точки зору, суб'єкт господарювання отримує можливість зменшити окремі статті витрат обігу, пов'язані, наприклад, з орендою торговельних приміщень, нарахуванням заробітної плати продавцям, проведення рекламних акцій, вивчення можливостей конкурентів та ін. З іншої сторони, виникає реальна можливість розширити діапазон продажу та використати більш дієві Internet-технології просування товарів.

Загалом, у роботі проведено особливості документального оформлення розрахункових операцій залежно від обраного покупцем варіанту формування замовлення, а також порядок відображення в обліку витрат на формування Web-сторінки, а також вивчення специфіки реалізації товарів через власний кур'єрський підрозділ суб'єкта господарювання.

3.3 Аналіз складових дотримання розрахунково-платіжної дисципліни та застосування диверсифікованих розрахункових інструментів на підприємстві

Дотримання розрахунково-платіжної дисципліни на підприємстві є ознакою його фінансової стійкості, та свідчить про спроможність не лише проводити своєчасні розрахунки з контрагентами, але й про наявність фінансових забезпечень внутрішніх розрахунків та розрахунків з контролюючими органами по сплаті податків і платежів. Тобто платоспроможність суб'єкта господарювання опосередковано впливає на розмір дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, та визначає напрями управління її величиною. Виходячи з обумовленого, налагодження внутрішнього контролю за станом розрахунково-платіжної дисципліни нерозривно пов'язане із пошуком дієвих інструментів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю суб'єкта господарювання.

Дотримання розрахунково-платіжної дисципліни в системі товарних відносин прямо залежить від всіх учасників договірної регулювання та встановлених підходів до побудови розрахункової взаємодії між контрагентами. Дійсно, правильно оформлений договір, який містить чіткі вказівки щодо порядку проведення розрахунків, а також встановлює відповідальність за неналежне виконання зобов'язань, є ознакою успішної платіжної політики підприємства. Державне регулювання у цих процесах полягає виключно у встановленні нормативних вимог до оформлення платіжних інструментів, визначення порядку документообігу при проведенні безготівкових розрахунків, налагодженні системи контролю дотриманням прав і обов'язків кожної із сторін, а також видів та розмірів відповідальності при застосуванні примусових методів впливу.

На думку Ясишеної В., Пилявця В. [63], суть дотримання платіжної дисципліни на підприємстві полягає в:

- побудові раціональної організаційної моделі внутрішнього контролю управління розрахунками на підприємстві;

- розробці чітких критеріїв для оцінки стану платіжної дисципліни шляхом аналізу своєчасності та повноти сплати грошових зобов'язань кредиторам, а також встановлених термінів погашення дебіторської заборгованості;

- встановленні причин несвоєчасного виконання платіжної дисципліни при проведенні розрахунків з дебіторами та кредиторами;

- визначенні передумов порушення платіжних вимог із боку підприємства та оцінці їх впливу на можливість проведення подальших розрахунків з контрагентами без втрати своєї ділової репутації;

- побудові графіків виконання фінансових зобов'язань перед кредиторами;

- реалізації заходів превентивного та періодичного контролю розрахункових операцій з метою запобігання несвоєчасним розрахункам за зобов'язаннями суб'єкта господарювання;

- визначенні оптимальних форм розрахунків з контрагентами шляхом проведення інтерв'ювань дебіторів і кредиторів виявлення факторів, які визначають рівень їх фінансової спроможності;

- пошуку перспективних фінансових потоків на підставі стратегічних планів підприємства;

- удосконаленні встановлених на підприємстві методологічних підходів до проведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості з метою підтвердження достовірності відображення показників у фінансовій та статистичній звітності.

Основні порушення платіжної дисципліни науковці [63] вбачають у:

- невиконанні зобов'язань перед бюджетом, що знаходить відображення в несвоєчасній або неповній сплаті податків);

- невиконанні правил здійснення розрахункових операцій стає причиною порушень термінів проведення розрахунків та виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами;

- відсутності диверсифікації використовуваних платіжних інструментів суттєво ускладнює можливість врахування змін вимог навколишнього середовища та посилює ймовірність невиконання договірних зобов'язань.

Для покращення рівня розрахунково-платіжної дисципліни Сахаров П. О. вважає необхідним враховувати галузеву специфіку діяльності суб'єкта господарювання, та пропонує розробити алгоритм управління розрахунками на торгівельному підприємстві, основні складові якого показано на рисунку 3.3 (побудовано за [51]).

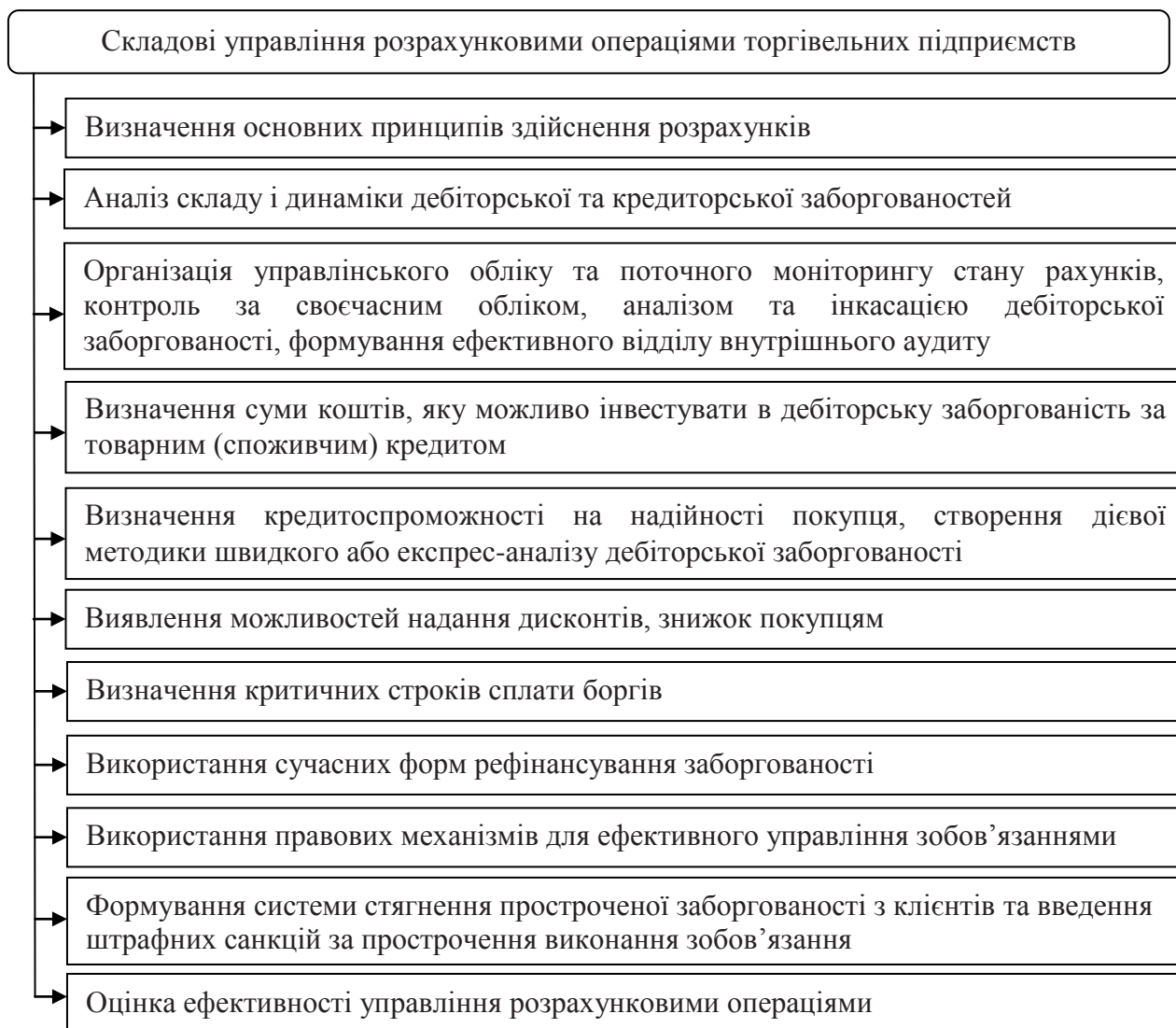

Рисунок 3.3 – Складові управління розрахунковими операціями торгівельних підприємств

Підтримуємо науковця, що основою формування раціональної облікової політики щодо управління дебіторської та кредиторської заборгованостей є оптимізація їх загального розміру, а також досконале вивчення передумов виникнення на підприємстві, встановлення принципів кредитної політики, удосконалення процедури інкасації дебіторської заборгованості та ін.

Важливу роль у покращенні рівня платіжної дисципліни на підприємстві відіграє застосування диверсифікованих розрахункових інструментів. Так, з метою виправлення наявних деформацій у відносинах взаємних платежів між контрагентами в процесі реалізації договірних відносин Шехтерле Р.Р. [59] рекомендує реалізувати в процес управління дебіторською заборгованістю ряд заходів, які матимуть відповідну цільову спрямованість та враховуватимуть фактори взаємодії підприємства з навколишнім середовищем. Зазначені заходи науковець рекомендує поділити на три основні групи:

- 1) заходи, що гарантують підприємству розрахунок за товари суб'єктами ринку фінансових послуг;
- 2) заходи, спрямовані на забезпечення виконання зобов'язання контрагентом;
- 3) заходи, спрямовані на самостійне повернення дебіторської заборгованості суб'єктом господарювання.

Так, до складу першої групи Шехтерле Р.Р. рекомендує відносити фінансові інструменти реструктуризації заборгованості, використання яких дозволяє підприємству-продавцю частково або повністю перекласти ризик неповернення платежів на фінансово-кредитні установи, які виступають у ролі посередника при взаємодії з контрагентами. Перелік основних фінансових інструментів цієї групи, які знайшли найбільшого застосування в практиці господарювання вітчизняних підприємств, показано у таблиці 3.5 (побудовано за [59]).

Безумовно, залучення до виконання платіжних розрахунків дає додаткові гарантії продавцеві щодо своєчасності виконання покупцем чи гарантом своїх зобов'язань. Але варто звернути увагу, що реалізація цих заходів об'єктивно призводить до додаткових витрат, які пов'язані з оплатою вартості послуг фінансово-кредитної установи, та залежать від надійності і платоспроможності покупця. Це означає, що лише за результатами оцінки фінансової спроможності фінансово-кредитна установа приймає рішення щодо розміру надання гарантійних зобов'язань покупцеві, і результати аналізу є підставою для оцінки вартості ризику.

Таблиця 3.5 – Фінансові інструменти, які гарантують підприємству розрахунок за товари суб'єктами ринку фінансових послуг

Інструменти	Характеристика інструментів
Банківський кредит	Відповідно до умов кредитної угоди між продавцем і комерційною структурою банк надає покупцю цільовий кредит під придбання визначеного товару.
Акредитив	Розрахунок із продавцем проводить фінансово-кредитна установа за дорученням підприємства-покупця, але за цих умов важливо продавцю забезпечити своєчасне подання документів, що підтверджують передачу права власності на товар.
Лізинг	Повну оплату вартості товару здійснює лізингова компанія, а у покупця кредиторська заборгованість відображається перед лізинговою компанією.
Авальований вексель	Фінансово-кредитна установа, яка авальовала вексель, гарантує його оплату, тобто є поручителем у договорі купівлі-продажу товару. У разі, коли векседавець не оплачує вексель, векселедержатель може пред'явити його для оплати авальованому банку
Банківська гарантія	Банк бере на себе зобов'язання за дорученням і за рахунок покупця у разі несплати покупцем платежів у встановлений строк здійснити оплату за власний рахунок.

До другої групи Шехтерле Р.Р. пропонує віднести заходи, які спрямовані на забезпечення виконання зобов'язання покупцем. Мова йде про використання платіжних інструментів, які спонукатимуть покупця до виконання взятих на себе зобов'язань, їх перелік показано у таблиці 3.6 [59].

Таблиця 3.6 – Платіжні інструменти, спрямовані на самостійне повернення дебіторської заборгованості боржником

Інструменти	Характеристика інструментів
Факторинг	Підприємство-фактор купує у продавця право на дебіторську заборгованість покупців за відвантажені їм товари, та погоджується за визначену плату прийняти на себе ризик виконання такої вимоги
Досудове вирішення спірних питань	Питання щодо врегулювання розрахунків з дебіторами здійснюється шляхом переговорів між продавцем та покупцем, та направленням претензій.
Судове вирішення спірних питань	Звернення до суду з метою стягнення заборгованості з боржника.

Безумовно, реалізація розглянутих у таблиці 3.6 заходів також потребує додаткових організаційних та фінансових витрат, які пов'язані із їх оформленням, а також реалізацією стягнутого майна, але ризик неповернення платежів у даному випадку стає набагато меншим.

До останньої, третьої групи диверсифікацій заходів відносять такі гарантійні інструменти, як застава і поручительство (таблиця 3.7, побудовано за [59]), їх використання є доцільним у разі, коли підприємство завчасно розуміє можливість виникнення сумнівної дебіторської заборгованості, та вживає додаткових заходів для забезпечення себе на випадок реалізації прогнозних розрахунків.

Таблиця 3.7 – Платіжні інструменти, спрямовані на попередження та завчасне забезпечення своєчасності виконання зобов'язань боржником

Інструменти	Характеристика інструментів
Застава	У випадку невиконання покупцем своїх зобов'язань, які забезпечені заставою, продавець має право на реалізацію вартості заставленого майна.
Поручительство	Гарантія поручителя перед продавцем щодо виконання покупцем своїх зобов'язань. У разі ж їх невиконання поручитель зобов'язується виконати зобов'язання самостійно.

В цілому, проведені дослідження показали, що використання диверсифікованих розрахункових інструментів здатне суттєво покращити якість фінансової взаємодії між контрагентами, створити додаткові гарантії своєчасних розрахунків, та зменшити ризик невиконання зобов'язань контрагентів. Їх вивчення та апробація в практиці господарювання вітчизняних підприємств допоможуть суттєво покращити рівень платіжної дисципліни, та допоможуть уникнути витрат від списання сумнівної дебіторської заборгованості.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі проведено дослідження порядку організації обліку та контролю розрахункових операцій торгівельних підприємств на прикладі ПП «Рекрафт». Систематизація отриманих результатів дозволила зробити ряд висновків та пропозицій, зокрема:

– доведено, що протягом досліджуваного періоду діяльність ПП «Рекрафт» суттєво погіршилась, що знайшло відображення, перш за все, в негативній динаміці чистого доходу від реалізації, збільшенні тривалості строків погашення кредиторської заборгованості та ін. В роботі неодноразово наголошувалось на необхідності прийняття рішення щодо реалізації комплексу заходів, які б дозволили зменшити залежність суб'єкта господарювання від поточних зобов'язань, а також оцінці можливостей пошуку додаткових джерел доходності;

– досліджено сутність розрахункових операцій підприємства як економічної категорії та об'єкту обліку і контролю. Розрахункові операції є невід'ємною складовою функціонування підприємства та забезпечення його основних напрямів діяльності. Будь-які форми взаємодії з контрагентами чи контролюючими органами стають підставою для виникнення різних форм договірних правовідносин, результатом яких і стає виникнення розрахунків чи платежів. Аналіз підходів вітчизняних науковців до вивчення сутності дефініції «розрахункові операції» довело важливість застосування комплексного підходу, який дозволяє врахувати економічну, правову та облікову природу поняття, а також виявити його характерні риси. Відмічено відносну складність визначення терміну «розрахункові операції» відповідно до Закону про РРО, що може бути однією з причин бажання його спрощення у працях вітчизняних вчених-економістів. Встановлені підходи до класифікації розрахунків, на нашу думку, дозволяють краще визначити набір облікових інструментів для відображення таких операцій в обліку та звітності;

– встановлено, що організація обліку і контролю розрахункових операцій на підприємстві базується на великій кількості нормативно-правових документів, які регламентують способи і форми їх здійснення, визначають порядок документального оформлення та відображення на рахунках обліку і в звітності. Виходячи з обумовленого, зроблено висновок, що суб'єкти господарювання мають можливість обрати більш зручні форми платіжних інструментів, які здатні забезпечити високий рівень деталізації та повноту відображення в обліку і звітності інформації щодо розрахунків і платежів з контрагентами та контролюючими органами;

– проведені дослідження порядку застосування РРО на торгівельних підприємствах з метою контролю та перевірки стану розрахунково-платіжної дисципліни суб'єктів господарювання; встановлено критерії визнання розрахункової операції для застосування РРО. Проведено порівняльний аналіз можливостей РРО та ПРРО для реєстрації розрахункових операцій торгівельних підприємств; підготовлено рекомендації щодо особливостей переходу суб'єктів господарювання з РРО на ПРРО;

– встановлено, що належна організація обліку розрахункових операцій потребує, перш за все, оцінки стану договірної дисципліни на підприємстві; доведено, що договір є основним інструментом фінансово-господарських відносин, а своєчасне його виконання є гарантією фінансової стабільності та платоспроможності покупця; розглянуто порядок формування договірних прав і зобов'язань та проведено оцінку їх впливу на організацію обліку розрахункових операцій підприємства;

– узагальнено складові первинного, поточного та підсумкового обліку розрахунків з контрагентами, а також порядок проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами, кредиторами та за іншими зобов'язаннями суб'єкта господарювання. Встановлено, що організація обліку розрахункових операцій на досліджуваному підприємстві проводиться з належним рівнем документального оформлення, побудованою системою аналітичного й синтетичного обліку, порядком відображення в звітності. Оскільки специфіка

діяльності ПП «Рекрафт», як і будь-якого суб'єкта торгівельної діяльності, передбачає проведення значної кількості розрахункових операцій, важливим є реалізація контрольних процедур у взаємодії із контрагентами;

– доведено, що реалізація контрольних процедур розрахункових операцій особливо важлива для торгівельних підприємств, оскільки своєчасність розрахунків з контрагентами є ознакою їх фінансової стабільності та характеризує надійність у виконанні платіжних зобов'язань. Безумовно, контроль за дотриманням фінансово-платіжної дисципліни повинен бути налагоджений на всіх ділянках організації обліку розрахункових операцій, а його спрямованість має бути зорієнтована на попередженні можливих загроз для успішного функціонування облікової системи суб'єктів господарювання. Визначено форми реалізації внутрішнього контролю розрахункових операцій на вітчизняних підприємствах;

– встановлено, що організація системи внутрішнього контролю розрахункових операцій має бути присутньою на будь-якому підприємстві, особливо, якщо вони працюють у сфері реалізації товарів. Форми та способи реалізації внутрішнього контролю повинні бути адаптовані під потреби суб'єкта господарювання та враховувати особливості його функціонування у складний для нашої країни час;

– доведено, що проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами є невід'ємною складовою якісного контролю розрахункових операцій на підприємстві, а її результати дозволяють виявити факти можливих невідповідностей в обліку та сприяють запобіганню нарахуванню штрафних санкцій за результатами перевірки контролюючих органів. Чинним законодавством встановлені періодичність та терміни здійснення лише для обов'язкової інвентаризації, яка проводиться на постійній основі перед складанням річної фінансової звітності. У всіх інших випадках проведення перевірки залежить від потреб управління або визначається специфікою діяльності суб'єкта господарювання;

– встановлено, що в епоху активного застосування інформаційних технологій виникає потреба впровадження більш сучасних форм та способів реалізації товарів. Аналіз переваг впровадження дистанційної торгівлі, зокрема, використання системи Internet-замовлень, здатне суттєво покращити ступінь взаємодії з покупцями та позитивно вплинути на їх рішення придбати саме ваш товар. З облікової точки зору, суб'єкт господарювання отримує можливість зменшити окремі статті витрат обігу, пов'язані, наприклад, з орендою торгівельних приміщень, нарахуванням заробітної плати продавцям, проведення рекламних акцій, вивчення можливостей конкурентів та ін. У роботі було визначено типи розрахункових операцій у сфері електронної комерції, та розглянуто особливості застосування РРО для кожного з них;

– проаналізовано складові дотримання розрахунково-платіжної дисципліни та застосування диверсифікованих розрахункових інструментів на підприємстві. Доведено, що використання диверсифікованих розрахункових інструментів здатне суттєво покращити якість фінансової взаємодії між контрагентами, створити додаткові гарантії своєчасних розрахунків, та зменшити ризик невиконання зобов'язань контрагентів. Їх вивчення та апробація в практиці господарювання вітчизняних підприємств допоможуть суттєво покращити рівень платіжної дисципліни, та допоможуть уникнути витрат від списання сумнівної дебіторської заборгованості.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1 Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс (№ 436-IV) : [прийнято Верховною Радою України 16.01.2003] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2024).

2 Податковий Кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс (№ 2755-VI) : [прийнято Верховною Радою України 02.12.2010] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2024).

3 Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс (№ 435-IV) : [прийнято Верховною Радою 16.01.2003] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2024).

4 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність [Електронний ресурс] : закон (№ 996-XIV) : [прийнято Верховною Радою України 16.07.1999] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2024).

5 Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] : закон (№ 851-IV) : [прийнято Верховною Радою України 22.05.2003] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2024).

6 Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги [Електронний ресурс] : закон (№ 2155-VIII) : [прийнято Верховною Радою України 05.10.2017] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2024).

7 Про електронну комерцію [Електронний ресурс] : закон (№ 675-VIII) : [прийнято Верховною Радою України 03.09.2015] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2024).

8 Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг [Електронний ресурс] : закон (№ 265/95-ВР) : [прийнято Верховною Радою України 06.07.1995] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2024).

9 Дебіторська заборгованість [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку (№ 10) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України 08.10.1999] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

10 Зобов'язання [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку (№ 11) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України 31.01.2000] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

11 Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг [Електронний ресурс] : інструкція (№ 163) : [затверджено постановою Національного банку України 29.07.2022] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

12 Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : інструкція (№ 291) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2024).

13 Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : методичні рекомендації (№ 356) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України 29.12.2000] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

14 План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : план рахунків (№ 291) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2024).

15 Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні [Електронний ресурс] : положення (№ 148) : [затверджено постановою Національного банку України 29.12.2017] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

16 Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [Електронний ресурс] : положення (№ 88) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України 24.05.1995] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

17 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [Електронний ресурс] : положення (№ 879) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.11.2024).

18 Правила надання послуг поштового зв'язку [Електронний ресурс] : правила (№ 270) : [затверджено постановою Кабінету Міністрів України 05.03.2009] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2024).

19 Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями [Електронний ресурс] : правила (№ 103) : [затверджено наказом Міністерства економіки України 19.04.2007] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2024).

20 Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення [Електронний ресурс] : постанова (№ 750) : [затверджено постановою Кабінету Міністрів України 29.04.1999] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024).

21 Спрощена фінансова звітність [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку (№ 25) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.11.2024).

22 Білик М. С., Загородній А. Г. Облік, аналіз та аудит : підручник. – Львів : Кондор, 2008. – 618 с.

23 Бурак І. О. Розрахунки між діловими партнерами: форми та класифікація // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 5. – С. 20-25.

24 Бурова Т. А., Волошина В. В. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: проблеми , напрями удосконалення // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Економічні науки. – 2014. – Вип. 5.3. – С. 11-15.

25 Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський словник. Житомир : Рута, 2001. – 224 с.

26 Бухгалтерський облік : підручник / П. С. Безруких, В. Б. Івашкевич, Н. П. Кондраков та ін. – 3-тє вид. перероб. та доп. – К. : Бух. облік, 2009. – 624 с.

27 Височан О. С., Височан О. О. Інвентаризація: сутність, класифікація, принципи, функції та завдання // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Випуск 22, частина 1. – С. 48-52.

28 Волковицька О. М., Болтач С. Ю. Міжнародні нормативи та зарубіжний досвід в організації облікового процесу розрахунків з покупцями та замовниками // Економіка та держава. – 2015. – № 1. – С. 72-75.

29 Гевчук А. В. Внутрішній контроль обліку розрахункових операцій на підприємстві // Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. – 2019. – Вип. 2. – С. 72-79.

30 Гнатенко Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві [Електронний ресурс] // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%281%29__20 (дата звернення: 18.11.2024).

31 Гонта А. Договір купівлі-продажу // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 27. – С. 21-24.

32 Гудзь О. І., Мусійовська О. Б. Управління дебіторською заборгованістю відповідно до етапу життєвого циклу підприємства // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 231-235.

33 Гуцаленко Л. В., Гаврилова Н. О. Інвентаризація розрахункових операцій в господарській діяльності підприємств [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2019. – № 7. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7200> (дата звернення: 10.11.2024).

34 Дутова Н. В., Іщук К. А. Проблеми застосування реєстраторів розрахункових операцій // Економіка і організація управління. – 2020. – № 4 (40). – С. 120-129.

35 Коваль С. В. Організація й методика обліку розрахункових операцій аграрних підприємств та напрями їх удосконалення // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 2. – С. 18-23.

36 Крайник О. П., Клепікова З. В. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. – Львів : Львівська політехніка. – Київ : Декор, 2001. – 260 с.

37 Лишиленко О. В. Бухгалтерський фінансовий облік : навчальний посібник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 524 с.

38 Лищенко О. Г., Бескота Г. М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством // Держава і регіони. – 2009. – № 1. – С. 114-117.

39 Лісничка Т. В. Особливості класифікації розрахункових операцій підприємств // Управління розвитком. – 2014. – № 15 (178). – С. 63-66.

40 Любар О. О. Облікове забезпечення управління розрахунками з контрагентами за товарними операціями // Агросвіт. – 2020. – № 1. – С. 48-60.

41 Москалюк Г. О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрями удосконалення і розвитку [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2013. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1899> (дата звернення: 10.11.2024).

42 Новицька Н. В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку розрахункових операцій // Економіка та держава. –

2011. – № 12. – С. 96-99.

43 Паламаренко Ю. О. Особливості бухгалтерського обліку і оподаткування в інтернет-торгівлі // Облік і фінанси. – 2012. – № 1. – С. 63-66.

44 Палчей А. М., Яцко М. В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у зарубіжних країнах // Вісник Черкаського університету. – 2015. – № 12 (345). – С. 97-102.

45 Пантелєєв В. П., Сніжко О. С. Словник бухгалтера та аудитора. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2009. – 239 с.

46 Патута М., Шматковська Т. Особливості використання та реєстрації РРО та ПРРО в системі розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій // Галицький економічний вісник. – 2023. – Т. 81. – № 2. – С. 58-70.

47 Подцерковний О. П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії і практики : монографія. – К. : Юстініан, 2006. – 424 с.

48 Пономаренко Н. М. Організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2015. – Вип. 1 (2). – С. 116-120.

49 Проскуріна Н. М., Конєва А. В. Електронна комерція: особливості системи бухгалтерського обліку // Економіка і суспільство. – 2021. – Випуск 34. – С. 14-23.

50 Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник. – [2-ге вид., випр. і доп.] – К. : Знання, 2005. – 662 с.

51 Сахаров П. О. Удосконалення обліково-аналітичного процесу в системі управління розрахунковими операціями // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки. – 2018. – Вип. 30 (2). – С. 140-143.

52 Талах Т. Особливості внутрішнього контролю розрахунків підприємства в умовах воєнного стану // Економічний часопис Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2024. – № 3 (39). – С. 51-57.

53 Фінансова діяльність підприємства : підручник / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов, П.І. Орлов, К.Я. Петрова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.

54 Фінансове право : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. – Х. : Екограф, 2015. – 500 с.

55 Фоміна О. В., Семеніхін М. В. Поняття розрахункових операцій та практика їх застосування на підприємствах електронної комерції // Інфраструктура ринку. – 2020. – Випуск 40. – С. 462-466.

56 Чацкіс Ю. Д., Лисюк О. М., Михайлова Т. П. Фінансовий облік : навч. посіб. – Д. : ДонДУЕТ, 2006. – 456 с.

57 Черкасова С. О. Теоретико-методичні засади організації внутрішнього контролю розрахункових операцій підприємств // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 11/4. – С. 17-22.

58 Шатохін О. Облік та інформаційне забезпечення управління господарською діяльністю підприємств // Бухгалтерський облік та аудит. – 2009. – № 10. – С. 12-15.

59 Шехтерле Р.Р. Сучасні шляхи підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю // Економіка і суспільство. – 2018. – № 15. – С. 909-916.

60 Шипунова О. В. Проблеми обліку фінансових активів у середовищі інформаційної системи // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Випуск 2 (112). – С.91-95.

61 Шот А.П., Братух Д.Є. Місце і значення розрахункових операцій у забезпеченні стабільності фінансового стану підприємств України // Молодий вчений. – 2022. – № 10 (110). – С. 96-100.

62 Янчева Л. М., Акімова Н. С., Бойченко Н. В., Наумова Т. А. Концептуальний підхід до організації та методики проведення внутрішнього аудиту розрахунків за товарними операціями // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – Вип. 1. – С. 7-18.

63 Ясишена В., Пилявець В. Методичні підходи щодо побудови системи внутрішнього контролю за розрахунково-платіжною дисципліною підприємства // Прикладна економіка – від теорії до практики. – 2017. – № 3. – С. 178-180.